

บทที่ 5

บทบาทของประชาคมโลกต่อเหตุการณ์การล้างเผ่าพันธุ์รวันดา

1. บทบาทขององค์การสหประชาชาติ

1.1 การจัดตั้งกองกำลังองค์การสหประชาชาติเพื่อปฏิบัติการช่วยเหลือรวันดา (United Nations Assistance Mission for Rwanda: UNAMIR)¹

กองกำลังองค์การสหประชาชาติเพื่อปฏิบัติการช่วยเหลือรวันดา (UNAMIR) นั้นได้รับการจัดตั้งโดยคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ที่ 872 (1993) เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 1993 เพื่อให้เป็นไปตาม ความตกลงเพื่อสันติภาพอารูชา (Arusha Peace Agreement) ซึ่งลงนามโดยประเทศรวันดา ในวันที่ 4 สิงหาคม 1993 โดยกองกำลังเริ่มต้นนั้นประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ทหาร 2,548 นาย ซึ่งประกอบด้วยกองกำลังในเครื่องแบบ 2,217 นาย และนายทหารสังเกตการณ์ 331 นาย และตำรวจอีก 60 นาย สมทบด้วยเจ้าหน้าที่ที่ได้รับคัดเลือกทั้งทางระหว่างประเทศและทางท้องถิ่น ซึ่งอำนาจของกองกำลังตามข้อมติคณะมนตรีในการจัดตั้งนั้นเป็นไปเพื่อการให้ความช่วยเหลือในการรักษาความปลอดภัยในเมืองหลวงคิกาลี (Kigali), คอยดูแลให้เป็นไปตามความตกลงการหยุดยิงรวมถึงการจัดตั้งการขยายเขตปลอดทหารและขั้นตอนการถอดถอนทหาร, ดูแลสถานการณ์ความปลอดภัยระหว่างช่วงเวลาสุดท้ายของรัฐบาลชั่วคราวในขั้นตอนของการจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่, ช่วยเหลือในกวาดล้างระเบิด, และช่วยเหลือประสานงานในกิจกรรมการให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรม พร้อมกันกับปฏิบัติการในการบรรเทาทุกข์ในประเทศรวันดา

ภายหลังจากเหตุการณ์ซึ่งเลวร้ายลงจากเหตุการณ์เครื่องบินตกในเดือนเมษายน 1994 ปฏิบัติการของกองกำลังได้ปรับเปลี่ยนโดยคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติโดยข้อมติที่ 912 (1994) ในวันที่ 21 เมษายน 1994 ให้กองกำลังประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ทหาร 270 นายสมทบด้วยเจ้าหน้าที่ที่ได้รับคัดเลือกทั้งทางระหว่างประเทศและทางท้องถิ่น และให้มีอำนาจในการให้

¹ See http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unamirM.htm และ See http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unamirF.htm

กองกำลังปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวกลางในประเทศรวันดา ซึ่งเป็นความพยายามเพื่อทำให้เป็นไปตามความตกลงในการหยุดยิง, การให้ความช่วยเหลือเพื่อขยายขอบเขตในการปฏิบัติการบรรเทาเหตุการณ์ทางมนุษยธรรม และการตรวจสอบการพัฒนาภายในประเทศรวันดา รวมไปถึงการให้ความปลอดภัยของประชาชนที่มาหลบภัยกับกองกำลัง

ต่อมาภายหลังจากเหตุการณ์ในรวันดาเลวร้ายลงกองกำลัง UNAMIR ได้มีการขยายขอบอำนาจการปฏิบัติการโดยข้อมติคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติที่ 918 (1994) ในวันที่ 17 พฤษภาคม 1994 ให้กองกำลังประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ทหาร 5,500 นาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุญาตให้กองกำลังมีอำนาจในการให้ความปลอดภัยและความคุ้มครองต่อผู้พลัดถิ่นและพลเมืองทั่วไปที่ตกอยู่ในภาวะความเสี่ยง โดยผ่านวิธีการที่รวมไปถึงการจัดตั้งและการรักษาการณ์ในบริเวณให้ความปลอดภัยด้านมนุษยธรรม (Secure Humanitarian Areas) ต่อมาคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติโดยข้อมติที่ 997 (1995) ในวันที่ 9 มิถุนายน 1995 ได้อนุมัติกองกำลังและเจ้าหน้าที่ทางทหาร จำนวนประมาณ 2,700 นาย โดยปรับเปลี่ยนหน้าที่ของกองกำลังเพื่อให้ใช้อำนาจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อช่วยเหลือในการระงับข้อพิพาทระดับชาติ, การช่วยเหลือรัฐบาลรวันดาในการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้พลัดถิ่นกลับประเทศ รวมทั้งช่วยเหลือในการกลับแหล่งชุมชนที่อยู่อาศัยของประชาชนเหล่านั้นด้วย และดำเนินการสนับสนุนความพยายามของรัฐบาลรวันดา ในการส่งเสริมบรรยากาศแห่งความเชื่อมั่นและความไว้วางใจผ่านการกระทำการดูแลพื้นที่ทั่วทั้งประเทศโดยการตรวจสอบของทหารและตำรวจ, สนับสนุนให้มีการจัดให้มีการให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรม, ให้ความช่วยเหลือในการฝึกอบรมกองกำลังตำรวจแห่งชาติ, จัดการรักษาความปลอดภัยในประเทศรวันดา ให้กับบุคคลากรและสถานที่ของหน่วยงานขององค์การสหประชาชาติ, ให้กับศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศรวันดา รวมไปถึงการให้ความคุ้มครองตลอดเวลาแก่สำนักงานอัยการ เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ทางสิทธิมนุษยชน และสำนักงานทางมนุษยธรรมในบางกรณีอีกด้วย

ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1995 โดยข้อมติคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติที่ 965 ได้ร้องขอให้กองกำลัง UNAMIR ดำเนินการรักษาความปลอดภัยต่อบุคคลากรในศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศรวันดา และเจ้าหน้าที่ทางสิทธิมนุษยชน และให้ความช่วยเหลือในการก่อตั้งกองกำลังตำรวจแห่งชาติใหม่ โดยมีกองกำลังที่ได้รับการอนุมัติจำนวนประมาณ 2,200 นาย และต่อมาในเดือนธันวาคม คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้มีข้อมติที่ 1029 จัดให้มีเจ้าหน้าที่จำนวนประมาณ 1,400 นาย โดยได้มีการปรับเปลี่ยนหน้าที่ของ

กองกำลัง UNAMIR ให้เน้นไปที่การอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้อพยพกลับ และการจัดความคุ้มครองให้กับศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศรวันดาเพื่อให้เป็นไปตามความตกลงที่ได้ทำกับรัฐบาลรวันดาไว้นั่นเอง

การปฏิบัติหน้าที่ของ UNAMIR ได้สิ้นสุดลงอย่างเป็นทางการในวันที่ 8 มีนาคม 1996 ซึ่งกองกำลังขณะถอนตัวมีจำนวน 1,252 นาย, นายทหารสังเกตการณ์ 146 นาย, เจ้าหน้าที่ทางระหว่างประเทศประมาณ 160 ราย และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นประมาณ 160 ราย และอาสาสมัครจากองค์การสหประชาชาติ 56 ราย โดยได้ถอนกองกำลังทั้งหมดเสร็จสิ้นในเดือนเมษายน 1996

อย่างไรก็ตามการจัดตั้งกองกำลังขององค์การสหประชาชาตินี้มีข้อสังเกตในการกำหนดอำนาจหน้าที่ของกองกำลังโดยองค์การสหประชาชาติ คือ เมื่อพิจารณาจากการกำหนดอำนาจในความตกลงอารุชานั้นได้กำหนดขอบเขตเอาไว้กว้างกว่าที่คณะมนตรีความมั่นคงได้กำหนดกล่าวคือในความตกลงอารุชาได้กำหนดว่ากองกำลังระหว่างประเทศที่เป็นกลางนั้นสามารถให้การรักษาความปลอดภัยโดยรวมทั้งประเทศรวันดา โดยการ ‘จัดให้มีการรักษาความปลอดภัยแก่พลเมือง’ โดยการให้ความสนับสนุน ‘ในการติดตามสืบหาที่ซ่อนอาวุธ...ทั่วประเทศ’ และโดยการให้ความช่วยเหลือ ‘การเก็บเอาคืนซึ่งอาวุธทั้งหมดที่ได้แจกจ่ายให้พลเมือง หรือที่พลเมืองได้รับมาอย่างผิดกฎหมาย’ แต่ในทางตรงกันข้ามอำนาจของ UNAMIR ที่ได้รับการกำหนดมาเป็นขอบอำนาจซึ่งกำหนดขึ้นจากความยินยอมของรัฐที่เกี่ยวข้องอย่างเห็นชัด โดยส่วนใหญ่เน้นไปที่การสังเกตการณ์ให้เป็นไปตามความตกลงอารุชาเท่านั้น นอกจากนี้ ในการปฏิบัติงานของกองกำลัง UNAMIR จะสามารถเห็นได้ว่ากองกำลังเองได้รับการจัดลำดับความสำคัญจากคณะมนตรีความมั่นคงในระดับต่ำ จากการที่กองกำลังไม่เคยได้รับอุปกรณ์ต่างๆ ที่ต้องการ และยังคงจากการขาดแคลนด้านจำนวนของบุคลากร, อุปกรณ์และการจัดสรรเงินทุน และแม้แต่เรื่องพื้นฐานเช่น อาวุธ อีกด้วย ซึ่งความไม่มีประสิทธิภาพของกองกำลัง UNAMIR นี้ได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงในสองแง่ ดังนี้ ในแง่หนึ่ง ก็อาจถือได้ว่าเป็นการให้ความมั่นใจและให้ความรู้สึกปลอดภัยต่อผู้ที่ต่อต้านการปกครองของ Habyarimana ซึ่งเป็นบุคคลที่ออกมาแสดงตัว และทำให้เป็นบุคคลที่เป็นเป้าหมายแรกๆ เมื่อการฆ่าได้เริ่มขึ้น และในอีกแง่หนึ่ง การขาดความเด็ดขาดและความน่าเชื่อถือของกองกำลังนั้น เป็นเครื่องชี้ว่าประชาคมโลกไม่สามารถหรือไม่เต็มใจ ในการตอบโต้ต่อปัญหาความรุนแรงในประเทศรวันดา ยิ่งไปกว่านั้นภายหลังเกิดเหตุการณ์เครื่องบินประธานาธิบดีตกในวันที่ 6 เมษายน 1994 ปฏิบัติการเริ่มแรกของประชาคมโลกนั้นมีสองด้านคือ 1) ต้องการอพยพคนต่างชาติออกมาจากรวันดา และ 2) ต้องการที่จะลดขนาดของกองกำลังทหาร UNAMIR

เพราะความเสี่ยงในการสูญเสียกองกำลังมีมากขึ้น เนื่องจากในช่วงเริ่มต้นของการลี้ภัยผ่านพรมแดนของกองกำลังทหาร UNAMIR ชาวเบลเยียม 10 นายได้ถูกฆ่า จากการวางแผนของผู้วางแผนการลี้ภัยผ่านพรมแดนในการที่จะทำให้กองกำลัง UNAMIR ถอนกำลังออกจากประเทศ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งองค์การสหประชาชาติจึงได้มีข้อมติที่ 912 ในวันที่ 21 เมษายน 1994 ลดขนาดของกองกำลังลงเหลือเพียงเจ้าหน้าที่ทหาร 270 นายเท่านั้น แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าองค์การสหประชาชาติไม่มีวัตถุประสงค์ในการแทรกแซงเพื่อที่จะหยุดการลี้ภัยผ่านพรมแดน ถึงแม้ภายหลังคณะมนตรีความมั่นคงจะได้ทำการพิจารณาข้อมติใหม่ในเดือนพฤษภาคม และได้เพิ่มขนาดกองกำลังเป็น 5,500 นายก็ตามแต่การเข้าไปของกองกำลังในความเป็นจริงก็ได้เข้าไปในช่วงระยะเวลาที่การลี้ภัยผ่านพรมแดนได้สิ้นสุดลงแล้วนั่นเอง²

1.2 มติคณะมนตรีความมั่นคงในการจัดตั้ง Secure Humanitarian Areas (SHAs)

การรับข้อมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติในการก่อตั้งบริเวณให้ความปลอดภัยด้านมนุษยธรรม (Secure Humanitarian Areas: SHAs) เป็นไปตามคำแนะนำของสมัชชาแห่งสหประชาชาติภายหลังจากสมัชชาได้รับแรงกดดันมาจากประชาคมโลกและโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาคมจากทวีปแอฟริกาให้ดำเนินการช่วยเหลือประเทศรวันดา รวมทั้งให้ดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาเพื่อการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการลี้ภัยผ่านพรมแดน 1948 ดังนั้นในวันที่ 13 พฤษภาคม 1994 สมัชชาแห่งสหประชาชาติได้มีคำแนะนำให้คณะมนตรีความมั่นคงเพิ่มจำนวนของกองกำลัง UNAMIR เป็น 5,500 นาย และขยายอำนาจหน้าที่ เพื่อให้ปฏิบัติการทั้ง “การให้ความปลอดภัยต่อประชาชนผู้ลี้ภัยและประชาชนกลุ่มอื่นในรวันดา” และ “เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในการรักษาความปลอดภัยต่อองค์กรทางมนุษยธรรมที่ปฏิบัติหน้าที่ในการแจกจ่ายเสบียง” นอกจากนี้สมัชชาแห่งสหประชาชาติยังได้ตั้งข้อสังเกตในการจัดตั้งกองกำลังดังกล่าวว่าต้องเป็นไปอย่างเร่งด่วน มิฉะนั้นโครงการดังกล่าวอาจไม่ประสบผลสำเร็จ โดยให้คำแนะนำว่ากองกำลังควรจะยึดสนามบินในเมืองคิกาลีก่อน และต่อมาก่อขยายกองกำลังไปทั่วประเทศรวันดาภายใน 31 วัน

ใน 4 วันต่อมาคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้มีข้อมติที่ 918 ในวันที่ 17 พฤษภาคม 1994 ซึ่งได้อนุมัติตามคำแนะนำของสมัชชาแห่งสหประชาชาติให้ขยายกองกำลัง

² See Coral McQueen, Humanitarian Intervention and Safety Zone: Iraq, Bosnia, Rwanda, Palgrave Macmillan, (2005), pp.101-104.

UNAMIR จาก 270 นาย เป็น 5,500 นาย และได้กำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ในการ “(a) ให้การรักษาความปลอดภัยและการคุ้มครองแก่ผู้ที่ลี้ภัย, ผู้อพยพ และพลเมืองที่ตกอยู่ในความเสี่ยงในประเทศรวันดา, รวมไปถึงการจัดตั้งและการรักษาการณับริเวณให้ความปลอดภัยด้านมนุษยธรรม” โดยข้อมติที่ 918 นี้ถือเป็นการก่อตั้งกองกำลัง UNAMIR II และได้มีบทลงโทษสำหรับการใช้กำลังทางทหารของกองกำลังด้วย โดยยกเว้นแต่กรณีการป้องกันตนเอง “ต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นภัยต่อ พื้นที่หรือบุคคลที่ได้รับความคุ้มครอง, องค์การสหประชาชาติ และเจ้าหน้าที่ทางมนุษยธรรมอื่น หรือต่อวิธีการจัดส่งหรือการแจกจ่ายเพื่อการบรรเทาภัยทางมนุษยธรรม...” โดยวัตถุประสงค์หลักของคณะมนตรีความมั่นคงในการจัดตั้งพื้นที่พิเศษ SHAs นี้ คือ เพื่อให้เป็นไปตามแนวความคิดของคณะมนตรีความมั่นคง ที่ต้องการจะบังคับใช้ข้อตกลงในการหยุดยิงให้เป็นผลสำเร็จ และกลับเข้ามาดำเนินการตามกรอบที่กำหนดไว้ในความตกลงอาญา โดยถือว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการยุติการสังหารหมู่และแก้ปัญหาหระยะยาวในรวันดา โดยไม่ต้องการแทรกแซงทางทหารในทางระหว่างประเทศโดยตรง³

อย่างไรก็ตามเมื่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติไม่สามารถหากองกำลังมาได้ครบจำนวนตามที่กำหนด จนถึงเดือนสิงหาคมซึ่งเป็นช่วงที่การลี้ภัยพุ่งขึ้นสูงสุดแล้วนั้น พื้นที่ SHAs ดังกล่าวก็ไม่เคยได้รับการก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยเหตุผลหลัก คือเรื่องผลประโยชน์ของรัฐซึ่งไม่สอดคล้องกับปฏิบัติการดังกล่าว โดยประเทศซึ่งมีบทบาทสำคัญที่ต่อต้านการบังคับใช้พื้นที่ SHAs นี้คือ สหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกามีความกังวลเกี่ยวกับการที่กองกำลังจะต้องเข้าไปอยู่ในใจกลางความขัดแย้งในเมืองคิกาลีซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง และยังกังวลในเรื่องการจัดความช่วยเหลือต่างๆ ที่ต้องจัดหาให้โครงการภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงพยายามที่จะโน้มน้าวให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเปลี่ยนแนวทาง โดยกระทำการทั้งการถ่วงเวลาในการออกข้อมติที่ 918 และทั้งมีความพยายามในการคิดเปลี่ยนแปลงใหม่ โดยการเสนอโครงการใหม่ในการเข้าไปช่วยเหลือจากข้างนอกเข้าไปข้างใน (outside-in) เป็นต้น ดังนั้นปฏิบัติการในการก่อตั้ง UNAMIR II ดังกล่าวจึงได้รับการปฏิบัติจริงอย่างล่าช้าจนเวลาล่วงเลยไปถึงเกือบ 4 เดือนจนถึงเดือนสิงหาคม รวมทั้งพื้นที่พิเศษเพื่อความปลอดภัยทางมนุษยธรรมนั้นจึงไม่ได้รับการตั้งขึ้นจริง

อย่างไรก็ตาม 5 ปีภายหลังจากเหตุการณ์การลี้ภัยพุ่งขึ้นในรวันดาจบลง ข้อกล่าวหาในการไม่ป้องกันเหตุการณ์การลี้ภัยพุ่งขึ้นยังคงดำรงอยู่ ต่อองค์การสหประชาชาติและประชาคม

³ Ibid, p.117-119.

ระหว่างประเทศ ยังคงเกิดคำถามเรื่อยมาถึงการกระทำขององค์การสหประชาชาติ และรัฐสมาชิก ก่อนและในขณะเกิดเหตุการณ์ ดังนั้นในเดือนมีนาคม 1999 เลขาธิการแห่งสหประชาชาติ โดยความเห็นชอบของคณะมนตรีความมั่นคง ได้สั่งให้มีคณะกรรมการการสอบสวนโดยอิสระในการกระทำเหล่านั้น ซึ่งการสอบสวนนั้นกระทำโดยเปิดเผยในวันที่ 15 ธันวาคม 1999 ผลการสืบสวนสรุปได้ว่า สิ่งที่ครอบงำความล้มเหลวของประชาคมระหว่างประเทศ คือการขาดแหล่งที่มาและแรงจูงใจทางการเมือง เช่นเดียวกับการตัดสินใจที่ผิดพลาดต่อธรรมชาติของเหตุการณ์ในรวันดา และได้แสดงความเสียใจอย่างมากต่อความล้มเหลวในการป้องกันการล้างเผ่าพันธุ์ในรวันดานั้น ต่อมา เลขาธิการสหประชาชาติยังได้มีแถลงการณ์ในวันที่ 16 ธันวาคม ว่ายอมรับอย่างเต็มที่ในผลสรุปของการรายงานดังกล่าว และยังได้กล่าวว่าได้ยอมรับโดยผลของการสืบสวนนี้โดยถือเป็นบทเรียนที่จะต้องเรียนรู้ และได้ให้ความมั่นใจว่าองค์การสหประชาชาติและประชาคมระหว่างประเทศ จะต้องกระทำการใดๆ เพื่อเป็นการหยุดวิกฤติการณ์เช่นนี้ภายในอนาคตอย่างแน่นอน

1.3 ศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศเพื่อรวันดา

(1) การจัดตั้งศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศเพื่อรวันดา (ICTR)

ศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศเพื่อรวันดาได้ก่อตั้งขึ้นโดยข้อมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งองค์การสหประชาชาติที่ 955 ในวันที่ 8 พฤศจิกายน 1994 หลังจากได้ตรวจสอบรายงานอย่างเป็นทางการขององค์การสหประชาชาติซึ่งระบุว่ามีการล้างเผ่าพันธุ์ และการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างเป็นระบบ, อย่างกว้างขวาง และอย่างเห็นได้ชัด เกิดขึ้นในรวันดา คณะมนตรีความมั่นคงจึงได้มีข้อยุติว่าสถานการณ์ดังกล่าวนั้นถือเป็นภัยต่อความสงบและความมั่นคงในทางระหว่างประเทศ ตามหมวด 7 ของกฎบัตรสหประชาชาติ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องยุติอาชญากรรมดังกล่าว คณะมนตรีความมั่นคงซึ่งดำเนินการภายใต้หมวด 7 ของกฎบัตรสหประชาชาติ จึงได้จัดตั้งศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศเพื่อรวันดา หรือ International Criminal Tribunal for Rwanda: ICTR ซึ่งเป็นมาตรการการลงโทษที่มีประสิทธิภาพในการที่จะนำมาซึ่งความยุติธรรมต่อบุคคลที่มีความรับผิดชอบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการดำเนินคดีต่อบุคคลผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการล้างเผ่าพันธุ์ หรือต่อการละเมิดอย่างร้ายแรงอื่นต่อกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งได้กระทำลงในประเทศรวันดา หรือประชากรชาวรวันดาผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการล้างเผ่าพันธุ์หรือการละเมิดดังกล่าวซึ่งกระทำลง

ในเขตแดนใกล้เคียง ระหว่างวันที่ 1 มกราคม และ 31 สิงหาคม 1994⁴ และได้ทำการรับข้อบท ธรรมนูญศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศรวันดาไปพร้อมกัน นอกจากนี้ในข้อมติเพื่อก่อตั้งยังได้ กำหนดให้รัฐสมาชิกทุกรัฐให้ความร่วมมือกับศาลระหว่างประเทศและองค์กรต่างๆ ของศาล ภายใต้ข้อมตินี้และธรรมนูญก่อตั้ง และรัฐทุกรัฐต้องจัดให้มีมาตรการที่จำเป็นภายใต้กฎหมาย ภายในของแต่ละประเทศเพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติในข้อมตินี้หรือธรรมนูญก่อตั้ง รวมทั้งหน้าที่ ของรัฐในการปฏิบัติตามคำร้องขอความช่วยเหลือหรือคำสั่งในการพิจารณาคดีของศาลภายใต้ มาตรา 28⁵ ของธรรมนูญกรุงโรมอีกด้วย⁶

ต่อมาในเดือน กุมภาพันธ์ 1995 คณะมนตรีความมั่นคงได้มีข้อมติที่ 977 (1995) กำหนดให้ศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศเพื่อรวันดานั้นมีที่ตั้งอยู่ในเมืองอารุชา ประเทศ แทนซาเนีย และได้เริ่มมีการพิจารณาคดีครั้งแรกใน ค.ศ. 1997 คือคดี Prosecutor v. Jean Paul Akayesu ต่อมาได้มีการขยายงานในเดือนเมษายน 1998 โดยข้อมติคณะมนตรีความมั่นคงแห่ง สหประชาชาติที่ 1165 (1998) กำหนดให้มีศาลในการพิจารณาคดีเป็นศาลที่ 3 (Third Trial Chamber) เพิ่มจำนวนผู้พากษาในการนั่งพิจารณาคดีจาก 6 ท่าน เป็น 9 ท่าน ซึ่งในการปรับปรุงให้มีการตั้งศาลลำดับที่ 3 พร้อมกับการที่ผู้พิพากษาได้ปรับโครงสร้างวิธีการพิจารณาคดีและหลักฐาน นั้น จะทำให้ศาลเริ่มการพิจารณาคดีต่อผู้ต้องหาทั้งหมดที่ถูกควบคุมตัวไว้ได้โดยรวดเร็วยิ่งขึ้น

การพิจารณาคดีในระยะเริ่มต้น โดยรวมถึงการพิจารณาคดีแรกด้วยนั้น ได้มีการ พิจารณาตัดสินคดีการล้างเผ่าพันธุ์ 4 คดีใหญ่ คือ คดี Jean Paul Akayesu ผู้นำในชุมชนเมือง Taba และ Jean Kambanda อดีตนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลสมัยชั่วคราวของรวันดา ทั้งสองถูก พิจารณาคดีในข้อหาอาชญากรรมการล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ และได้ถูก ตัดสินให้ได้รับโทษจำคุกตลอดชีวิต นาย Omar Serushago ผู้นำท้องถิ่นในกองกำลังทหาร Interahamwe ถูกตัดสินว่ามีความผิด และได้รับการลงโทษจำคุก 15 ปี และ นาย Clement Kayishema ผู้นำของเขตปกครอง Kibuye และนาย Obed Ruzindana นักธุรกิจคนใน Kibuye ทั้ง สองได้รับการดำเนินคดีในการกระทำร่วมกัน และได้รับการตัดสินลงโทษจำคุกตลอดชีวิต และ

⁴ See Statute of the International Tribunal for Rwanda, Article 1:
Competence of the International Tribunal for Rwanda

⁵ See Statute of the International Tribunal for Rwanda, Article 28:
Cooperation and judicial assistance.

⁶ See United Nations Security Council Resolution 955 (1994).

จำคุก 25 ปีตามลำดับ⁷ นอกจากนี้ยังมีการดำเนินการพิจารณาคดีที่สำคัญในระยะต่อมา ดังนี้ คดี Georges Anderson Rutaganda รองหัวหน้าอันดับสองของกองกำลัง Interahamwe ในรวันดา, Alfred Musema นักธุรกิจในเขตการปกครอง Kibuye และ Bernard Ntuyahaga อดีตเจ้าหน้าที่ขนส่งในค่ายทหารเมืองคิกาลี ซึ่งได้รับการตั้งข้อหาในการฆ่าอดีตนายกรัฐมนตรีของรวันดา และนายทหารเบลเยียม 10 รายเป็นอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ แต่ไม่ได้รับการตั้งข้อหาในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือการละเมิดต่อมาตรา 3 ร่วมแห่งอนุสัญญาเจนีวาและพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 2 โดยในคดีนี้มีปัญหาในการพิจารณาคดีเป็นอย่างมาก เนื่องจากเบลเยียมอยากได้ตัวผู้ต้องหาไปพิจารณาคดีเอง ซึ่งศาลมีคำวินิจฉัยว่าศาลไม่มีอำนาจในการโอนตัวผู้ต้องหาไปให้รัฐใดทั้งสิ้น

ศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศเพื่อรวันดามีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีอาชญากรรมการล้างเผ่าพันธุ์ อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ และอาชญากรรมสงครามที่ได้รับการนิยามไว้ตามมาตรา 3 ร่วมของอนุสัญญาเจนีวาทั้ง 4 ฉบับ และพิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวาฉบับที่ 2 ตามที่ธรรมนูญก่อตั้งศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศรวันดาได้บัญญัติไว้ในมาตรา 2, 3 และ 4 ตามลำดับ โดยโครงสร้างของศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศเพื่อรวันดานั้นประกอบด้วยศาลชั้นต้น 3 ศาล และศาลอุทธรณ์ 1 ศาล โดยมีผู้พิพากษาถาวร (Permanent Judges) 11 คน และมีผู้พิพากษาเฉพาะกิจ (ad litem judges) 18 คน นอกจากนี้ยังมีสำนักงานอัยการ (Office of the Prosecutor) ซึ่งแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ 1) ส่วนทำการสืบสวน โดยมีหน้าที่รับผิดชอบในการหาหลักฐานซึ่งชี้ว่าปัจเจกชนมีส่วนร่วมการอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในรวันดา 2) ส่วนที่ทำการฟ้องคดี มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีในศาล และยังมีส่วนทะเบียน (Registry) มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการทั้งหมดในศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศรวันดา และยังมีหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายตามที่กำหนดไว้ในกฎเกณฑ์วิธีการพิจารณาคดีและหลักฐาน (Rules of Procedure and Evidence) ของศาล ส่วนทะเบียนนี้มีหัวหน้าคือนายทะเบียน (Registrar) เป็นตัวแทนที่แต่งตั้งโดยเลขาธิการสหประชาชาติ

เขตอำนาจในการพิจารณาคดีของศาลดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 ในหัวข้อปัญหาเกี่ยวกับวิธีการพิจารณาคดีของศาล โดยธรรมนูญก่อตั้งศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศได้บัญญัติประเภทของความผิดที่อยู่ในเขตอำนาจการพิจารณาคดีของศาลไว้ 3 ฐานความผิดใหญ่คือ (1) อาชญากรรมการล้างเผ่าพันธุ์ (Genocide) บัญญัติไว้ในมาตรา 2 ของธรรมนูญศาล

⁷ See United Nations General Assembly, Document 315 Session 54 Forth Annual Report of International Criminal Tribunal For Rwanda.

(2) อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (Crime against Humanity) บัญญัติไว้ในมาตรา 3 ของธรรมนูญศาล และ (3) การฝ่าฝืนต่อมาตรา 3 ร่วมของอนุสัญญาเจนีวาและพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 2 (Violations of Article 3 common to the Geneva Conventions and of Additional Protocol II) บัญญัติไว้ในมาตรา 4 ของธรรมนูญศาล

ต่อมาคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้มีข้อมติเพื่อกำหนดระยะเวลาสิ้นสุดการทำงานของศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศวันดา โดยมีข้อมติที่ 1503 (2003) และ 1534 (2004) ให้ศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศวันดาใช้มาตรการทุกอย่างที่จำเป็นเพื่อให้การสืบสวนสำเร็จภายใน ค.ศ. 2004 และเพื่อให้การฟ้องคดีในชั้นแรกในทุกคดีสิ้นสุดภายใน ค.ศ. 2008 และให้การดำเนินการทั้งหมดของศาลเสร็จสิ้นภายใน ค.ศ. 2010 โดยเป้าหมายดังกล่าวนั้น อาจจะเป็นไปได้ยากในความเป็นจริง⁸

การพิจารณาคดีในศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศวันดานั้น จนถึงปัจจุบันมีคดีที่ได้รับการพิพากษาคดีและการตัดสินลงโทษ 29 คดี คดีที่อยู่ในระหว่างการพิจารณา 23 คดี คดีที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาอุทธรณ์ 7 คดี คดีที่รอการพิจารณา 8 คดี คดีที่ได้รับการพิพากษาว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีความผิด 5 คดี คดีที่ผู้ถูกกล่าวหาได้รับการปล่อยตัว 5 คดี และคดีที่โอนไปยังศาลภายในประเทศ 2 คดี นอกจากนี้ยังมีกรณีผู้ถูกกล่าวหาหลบหนี หรือผู้ถูกกล่าวหาได้เสียชีวิตไปก่อนได้รับการพิจารณาหรือตัดสินอีกด้วย⁹

(2) คำพิพากษาคดีที่สำคัญ

Prosecutor versus Jean-Paul Akayesu¹⁰

การพิพากษาคดีได้มีขึ้นในวันที่ 2 กันยายน 1998 ผู้ถูกกล่าวหาคือ Jean-Paul Akayesu ดำรงตำแหน่งผู้ปกครอง (bourgmestre¹¹) ของเขตปกครอง Taba ตั้งแต่ช่วงเวลาเมษายน 1993 ถึง มิถุนายน 1994 ได้ถูกตั้งข้อกล่าวหาในฐานะที่เป็นผู้กระทำการในตำแหน่ง

⁸ See United Nations Security Council Resolution 1824 (2008).

⁹ <http://unictr.org/default.htm>

¹⁰ <http://www.ictr.org>

¹¹ ศาลใช้คำว่า Bourgmestre ซึ่งเป็นภาษาฝรั่งเศส แปลได้ความหมายเดียวกับ Mayor ในภาษาอังกฤษ หรือนายกเทศมนตรีในภาษาไทย

ผู้บริหารและผู้ดูแลเขตการปกครอง ซึ่งเทียบเท่ากับฐานะผู้นำ มีอำนาจสูงสุดเหนือตำรวจของเขตการปกครอง และทั้งมีอำนาจควบคุมการวางกำลังทหารในเขตการปกครอง จึงมีความรับผิดชอบต่อการละเมิดต่อกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่อยู่ในอำนาจของผู้มีฐานะเป็นผู้นำ โดยผู้ถูกกล่าวหาโดนกล่าวหาใน 15ฐานความผิดตามธรรมนูญศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศเฉพาะกิจเพื่อรวันดา ดังนี้

- ฐานความผิดที่ 1-3 เกิดจากการกระทำทั้งหมดของ Jean Paul Akayesu
 - (1) กระทำการล้างเผ่าพันธุ์ ตามมาตรา 2(3)(a)
 - (2) การร่วมกันกระทำการล้างเผ่าพันธุ์ ตามมาตรา 2(3)(e)
 - (3) อาชญากรรมแห่งมนุษยชาติ (ในการทำลายล้าง) ตามมาตรา 3(b)
- ฐานความผิดที่ 4 เกิดจากจัดการชุมนุมเพื่อวางแผนการล้างเผ่าพันธุ์
 - (4) การปลุกปั่นโดยตรงหรือโดยสาธารณะเพื่อให้เกิดการล้างเผ่าพันธุ์ ตามมาตรา 2(3)(c)
- ฐานความผิดที่ 5-6 เกิดจากการกระทำการฆาตกรรมชาว Tutsi ซึ่งมีข้อสงสัยว่ามีความเกี่ยวข้องกับ RPF
 - (5) อาชญากรรมแห่งมนุษยชาติ (การฆาตกรรม) ตามมาตรา 3(a)
 - (6) การละเมิดต่อมาตรา 3 ร่วมของอนุสัญญาเจนีวา ตามมาตรา 4(a) (การฆาตกรรม)
- ฐานความผิดที่ 7-8 เกิดจากการสังหารผู้ถูกกักขังจำนวน 8 คน หน้าที่ทำการเขตปกครอง Taba
 - (7) อาชญากรรมแห่งมนุษยชาติ (การฆาตกรรม) ตามมาตรา 3(a)
 - (8) การการละเมิดต่อมาตรา 3 ร่วมของอนุสัญญาเจนีวา ตามมาตรา 4(a) (การฆาตกรรม)

- - ฐานความผิดที่ 9-10 เกิดจากการสังหารครู 5 คนหน้าที่ทำการเขตการปกครอง
 - (9) อาชญากรรมแห่งมนุษยชาติ (การฆาตกรรม) ตามมาตรา 3(a)
 - (10) การการละเมิดต่อมาตรา 3 ร่วมของอนุสัญญาเจนีวา ตามมาตรา 4(a) (การฆาตกรรม)
- - ฐานความผิดที่ 11-12 เกิดจากการทำร้ายร่างกายผู้เสียหาย 6 คน
 - (11) อาชญากรรมแห่งมนุษยชาติ (การทรมาน) ตามมาตรา 3(f)
 - (12) การละเมิดมาตรา 3 ร่วม ของอนุสัญญาเจนีวา ตามมาตรา 4(a)(การปฏิบัติอย่างทารุณ)
- - ฐานความผิดที่ 13-15 เกิดจากการกระทำความผิดจากเหตุการณ์ในที่ทำการเขตปกครอง ซึ่งนอกจากจะเป็นฐานความผิดที่ Jean Paul Akayesu ต้องรับผิดชอบในฐานะผู้กระทำความผิดตามมาตรา 6(1) แห่งธรรมนูญศาล แล้วยังต้องรับผิดชอบในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาตามมาตรา 6(3) ซึ่งกำหนดให้ “ผู้บังคับบัญชามีความรับผิดชอบทางอาญาในการกระทำของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาในกรณีที่เขาหรือเธอมีเหตุผลอันควรรู้ได้ว่าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชากำลังจะกระทำการใด ๆ หรือได้กระทำการใด ๆ ไปแล้ว และผู้บังคับบัญชานั้นไม่ได้มีมาตรการที่จำเป็นและเหมาะสมใด ๆ เพื่อป้องกันหรือลงโทษผู้กระทำการดังกล่าว”
 - (13) อาชญากรรมแห่งมนุษยชาติ (การข่มขืน) ตามมาตรา 3(g)
 - (14) อาชญากรรมแห่งมนุษยชาติ (การกระทำที่ไม่ใช่มนุษยกรณอื่นๆ) ตามมาตรา 3(i)
 - (15) การละเมิดต่อมาตรา 3 ร่วมของอนุสัญญาเจนีวา และของมาตรา 4(2)(e) ของพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 2 ตามมาตรา 4(e)(การละเมิดอย่างรุนแรงต่อศักดิ์ศรีของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการข่มขืน, การปฏิบัติที่ลดคุณค่าและการทำให้เกิดความอับอาย และการกระทำอนาจาร)

การพิพากษาคดีได้มีขึ้นในวันที่ 2 กันยายน 1998 โดยคำพิพากษานั้นมีจำนวนทั้งหมด 300 หน้า สามารถสรุปประเด็นสำคัญที่ศาลทำการวินิจฉัยไว้ได้¹² ดังนี้

¹² <http://www.ictj.org>, Jean-Paul Akayesu, summary of the Judgement, (ICTR-98-4-T) Delivered on 2 September 1998.

ในชั้นแรกศาลได้ทำการพิจารณาถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันดาใน ค.ศ. 1994 ว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเพียงความขัดแย้งระหว่าง RAF กับ RPF หรือการสังหารหมู่ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนกรกฎาคม 1994 เป็นการล้างเผ่าพันธุ์ โดยศาลการพิจารณาจากนิยามของการล้างเผ่าพันธุ์ตามอนุสัญญาป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งได้นิยามการล้างเผ่าพันธุ์ไว้ว่าเป็น การก่ออาชญากรรมใดๆ รวมไปถึงการฆ่าสมาชิกของกลุ่ม หรือการก่อให้เกิดอันตรายร้ายแรงต่อร่างกายหรือจิตใจของสมาชิกของกลุ่ม โดยเจตนาที่จะทำลายล้าง ทั้งหมดหรือบางส่วน ของกลุ่มชาติ, กลุ่มเชื้อชาติ, กลุ่มชาติพันธุ์ หรือกลุ่มศาสนา และเมื่อศาลพิจารณาพยานหลักฐานต่างๆ แล้วเป็นที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การสังหารหมู่ที่เกิดขึ้นในวันดานั้นมีจุดมุ่งหมายโดยอย่างเฉพาะเจาะจง คือการทำลายล้างชาว Tutsi ซึ่งเป็นการโดนตั้งเป้าหมายเพียงเพราะแหล่งกำเนิดที่เป็น Tutsi เท่านั้น ไม่ใช่เพราะเป็นนักสู้ RPF ศาลจึงมีความเห็นว่า การล้างเผ่าพันธุ์กลุ่มชาว Tutsi ได้เกิดขึ้นไปพร้อมๆ กับความขัดแย้งระหว่าง RAF และ RPF ซึ่งความขัดแย้งระหว่างทั้ง 2 ฝ่ายนั้นเป็นส่วนสนับสนุนให้เกิดเหตุการณ์การล้างเผ่าพันธุ์ โดยความขัดแย้งกับ RPF นั้นเป็นส่วนช่วยในการปลุกปั่นให้เกิดการล้างเผ่าพันธุ์ชาว Tutsi ผ่านสื่อวิทยุ RTLM ส่งผลให้ชาว Tutsi ทุกคนถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้สมรู้ร่วมคิดกับทหาร RPF แต่อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงที่การล้างเผ่าพันธุ์เกิดขึ้นระหว่างความขัดแย้งของทั้งสองกองกำลัง ไม่สามารถใช้เป็นการช่วยบรรเทาความร้ายแรงของการล้างเผ่าพันธุ์แต่อย่างใด ในประเด็นแรกนี้ศาลได้ข้อสรุปว่าอาชญากรรมการล้างเผ่าพันธุ์ ได้เกิดขึ้นในวันดาใน ค.ศ. 1994 ต่อกลุ่มชาว Tutsi และยังได้ถือข้อเท็จจริงว่าการล้างเผ่าพันธุ์นั้นเป็นไปอย่างมีการจัดตั้งอย่างเป็นระบบโดยสมาชิก RAF

ในประเด็นต่อไปเมื่อศาลได้ทำการสืบพยานและได้ฟังข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติเกี่ยวกับการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ศาลจะทำการวิเคราะห์นิยามความผิดในแต่ละข้อกล่าวหาของอัยการ โดยจะทำการพิจารณาปรับใช้กฎหมายจากอาชญากรรม 3 ประเภทที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจศาล ซึ่งศาลถือว่าเป็นบรรทัดฐานที่สำคัญเนื่องจากเป็นคดีแรกที่น่าขึ้นมาสู่ศาล ทั้งในด้านการตีความอาชญากรรมการล้างเผ่าพันธุ์ด้านหนึ่ง และในด้านการตีความการละเมิดพิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา ฉบับที่ 2 อีกด้านหนึ่ง ยิ่งไปกว่านั้นศาลยังต้องตีความอาชญากรรมใดอาชญากรรมหนึ่งโดยเฉพาะว่าถือเป็นอาชญากรรมภายใต้เขตอำนาจของศาลหรือไม่ โดยเฉพาะอาชญากรรมการข่มขืน เนื่องจากจนถึงปัจจุบันนี้ยังไม่มีกรอบยอมรับว่าอาชญากรรมดังกล่าวในทางระหว่างประเทศ

ในชั้นแรกศาลได้นิยามอาชญากรรมการข่มขืน ว่าเป็นการล่วงละเมิดทางร่างกาย ในทางเพศ ต่อบุคคลภายใต้สถานการณ์ที่บีบบังคับ โดยการใช้ความรุนแรงทางเพศ รวมถึงการ ข่มขืนนั้น ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การล่วงละเมิดทางร่างกายต่อร่างกายมนุษย์เท่านั้น แต่อาจรวม ไปถึงการกระทำที่ไม่ได้มีการสัมผัสทางร่างกายด้วย และศาลได้บันทึกไว้ว่าสถานการณ์บีบบังคับ นั้นไม่จำเป็นต้องเป็นการใช้กำลังทางกายภาพอย่างเดียวเท่านั้น แต่อาจเป็นการข่มขู่ การทำให้ กลัว การขู่เชิญ หรือการบีบบังคับในรูปแบบอื่นที่ก่อให้เกิดความกลัวหรือความสิ้นหวัง ก็ถือว่าเป็น การบีบบังคับในที่นี้ด้วย

นอกจากนี้ศาลยังได้ตีความการกระทำของผู้ได้บังคับบัญชาที่อยู่ในมาตรา 6(3) ที่ถือเป็นการกระทำของผู้บังคับบัญชาด้วย โดยศาลให้คำอธิบายว่า มาตรา 6(3) นี้เป็นการพัฒนา มาจากหลักการในกฎหมายทหารที่เรียกว่า “ความรับผิดชอบต่อคำสั่ง” และได้ตีความว่าภายใต้ มาตรา 6(3) นั้นผู้บังคับบัญชาไม่จำเป็นต้องรู้ถึงการกระทำอาชญากรรมเหล่านั้น เพียงแต่มี เหตุผลอันควรรู้ได้ว่าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาจะกระทำการหรือได้กระทำการไปแล้ว และไม่ได้มี มาตรการใดที่จำเป็นและเหมาะสมในการป้องกันหรือลงโทษผู้กระทำการกระทำเหล่านั้นก็เพียงพอ แล้ว

ต่อมาศาลได้ทำการตีความอาชญากรรมที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจศาล และศาลได้ ยึดหลักการว่าการกระทำเดียวกันสามารถผิดได้หลายข้อกล่าวหา ส่งผลให้การกระทำบางอย่าง สามารถเป็นความผิดได้ทั้งอาชญากรรมการล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมแห่งมนุษยชาติ และ ต่อมาศาลได้ทำการตีความเพื่อนิยามการกระทำความผิดฐานต่างๆ ดังนี้

อาชญากรรมการล้างเผ่าพันธุ์ ตามมาตรา 2 ของธรรมนูญศาลฯ ศาลได้ให้คำ นิยามว่า การล้างเผ่าพันธุ์ไม่ได้หมายความว่า เป็นการทำลายล้างกลุ่มทั้งหมด แต่เป็นที่เข้าใจว่า เมื่อการกระทำที่ระบุในมาตรา 2 นั้นได้กระทำโดยมี “เจตนาเพื่อการทำลายล้าง “ทั้งหมดหรือ บางส่วน” ของกลุ่มชาติ, ชาติพันธุ์, เชื้อชาติ หรือศาสนา” โดยเจตนาพิเศษนี้ทำให้อาชญากรรม การล้างเผ่าพันธุ์มีความแตกต่างจากอาชญากรรมอื่น ซึ่งเจตนาพิเศษถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของ อาชญากรรมที่ผู้กระทำความผิดต้องมีการกระทำความผิด สำหรับผู้ถูกกระทำหรือผู้ตกเป็น เหยื่อในอาชญากรรมการล้างเผ่าพันธุ์ ตามมาตรา 2(2) ต้องเป็นการกระทำที่กระทำลงต่อบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ด้วยเหตุผลที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นเป็นสมาชิกของสมาชิกของกลุ่มดังกล่าว ดังนั้นผู้ตกเป็นเหยื่อจะไม่ได้ถูกเลือกด้วยความเป็นปัจเจกบุคคล แต่ด้วยเหตุผลของการที่เขาเป็น สมาชิกของกลุ่มชาติ, ชาติพันธุ์, เชื้อชาติ หรือศาสนา หรืออาจกล่าวได้ว่าเป้าหมายของ

อาชญากรรมการล้างเผ่าพันธุ์นั้นอยู่ที่ตัวกลุ่มไม่ใช่ตัวปัจเจกบุคคล แต่อย่างไรก็ตามศาลได้ตระหนักว่าการพิสูจน์เจตนาของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นเป็นการยากจนอาจจะเป็นไปไม่ได้ โดยเฉพาะเมื่อขาดคำสารภาพของผู้ถูกกล่าวหา ศาลจึงได้วางหลักการไว้ว่าการพิจารณาจะพิจารณาจากบริบทของการกระทำของผู้กระทำความผิด ซึ่งได้กระทำต่อกลุ่มเดิมอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิดคนเดียวหรือไม่ และศาลยังสามารถตีความถึงเจตนาในการล้างเผ่าพันธุ์จากการพิจารณาในกรณีอื่น เช่น ความร้ายแรงของการกระทำ หรือยิ่งไปกว่านั้นอาจจะพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่การกระทำมุ่งเป้าหมายไปที่เหยื่อในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มหนึ่ง โดยตัดสมาชิกกลุ่มอื่นออกจากเป้าหมายได้อีกด้วย

กรณีการสมรู้ร่วมคิดในการล้างเผ่าพันธุ์ ศาลตีความว่า กรณีที่จะเป็นการสมรู้ร่วมคิดได้ก็ต่อเมื่อ บุคคลเจตนาช่วยเหลือหรือกระตุ้นหรือยุยงบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้ก่ออาชญากรรมการล้างเผ่าพันธุ์ หรือรู้ว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้ก่ออาชญากรรมการล้างเผ่าพันธุ์ ถึงแม้ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะไม่ได้มีเจตนาในการที่จะทำลายล้างทั้งหมดหรือบางส่วนของกลุ่มก็ตาม และในกรณีของการปลุกปั่นให้เกิดการล้างเผ่าพันธุ์ศาลให้คำนิยาม ตามมาตรา 91 ของประมวลกฎหมายอาญาประเทศวันดา ว่าเป็นการยุยงโดยตรงให้ผู้อื่นก่อการล้างเผ่าพันธุ์ ไม่ว่าจะด้วยการกล่าวปราศรัย การตะโกนหรือการแจ้งให้ทราบ ในที่สาธารณะหรือในการรวมตัวของสาธารณชน หรือผ่านการขายหรือการเผยแพร่ การเสนอขายหรือการจัดแสดงสิ่งพิมพ์ในที่สาธารณะ โดยองค์ประกอบภายในคือการเจตนาที่จะสนับสนุนหรือยุยงให้บุคคลก่อการล้างเผ่าพันธุ์ กล่าวคือต้องมีเจตนาพิเศษในการทำลายล้างทั้งหมดหรือบางส่วนของกลุ่มนั่นเอง

อาชญากรรมลำดับที่สองที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจการพิจารณาของศาลคืออาชญากรรมต่อมนุษยชาติ ศาลใช้บรรทัดฐานกฎหมายจากคำพิพากษาในศาลนูเรมเบิร์ก และศาลโตเกียว โดยพื้นฐานของอาชญากรรมตามมาตรา 3 ของธรรมนูญศาลฯ คือ การกระทำที่กระทำลงเป็นส่วนหนึ่งของการโจมตีที่กว้างขวางและเป็นระบบ โดยมุ่งโดยตรงต่อประชาชนพลเมืองบนพื้นฐานของการเลือกปฏิบัติ

อาชญากรรมลำดับที่สามที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจการพิจารณาคดีของศาล ตามมาตรา 4 ธรรมนูญศาลฯ ซึ่งบัญญัติว่าศาลมีอำนาจในการดำเนินคดีต่อบุคคลที่กระทำหรือสั่งให้มีการกระทำการละเมิดต่อมาตรา 3 ร่วมแห่งอนุสัญญาเจนีวา ฉบับวันที่ 12 สิงหาคม 1949 เพื่อปกป้องผู้ตกเป็นเหยื่อจากสงคราม และต่อพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 2 ฉบับลงวันที่ 8 มิถุนายน 1977 ซึ่งศาลตีความว่า มาตรา 3 ร่วมนั้นเป็นการขยายขอบเขตการบังคับใช้ของการคุ้มครองทาง

มนุษยธรรมให้มีผลต่อความขัดแย้งทางทหารที่ไม่มียุทธศาสตร์ประกอบทางระหว่างประเทศ ซึ่งต่อมาหลักการนี้ได้รับการพัฒนาและบัญญัติในพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 2 และเมื่อศาลพิจารณาคดีประกอบของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันดา ค.ศ. 1994 แล้วนั้นศาลได้ข้อสรุปว่าสามารถนำบทบัญญัติทั้งสองมาใช้บังคับกับเหตุการณ์นี้ได้

จากที่ศาลได้สรุปข้อเท็จจริงทั้งหลายดังกล่าวแล้วศาลพิจารณาข้อกฎหมายได้ดังนี้ กรณีศาลตีความในข้อกล่าวหากรณีการข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศนั้น ศาลพิจารณาว่าถือเป็นการล่วงเฝ้าพันธุเหมือนกับการกระทำในกรณีอื่น ๆ ครอบคลุมทั้งการข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศนั้นกระทำลงโดยเจตนาพิเศษที่จะทำลายล้างทั้งหมดหรือบางส่วนของกลุ่ม

โดยการกระทำดังกล่าวถือเป็นการก่อให้เกิดอันตรายร้ายแรงต่อร่างกายและจิตใจต่อสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทำลายล้าง โดยเฉพาะจงต่อหญิงชาว Tutsi เพื่อนำไปสู่การทำลายล้างตัวบุคคล และการทำลายล้างกลุ่ม Tutsi ทั้งหมด และเมื่อศาลได้ทำการรับฟังคำให้การทั้งหมดแล้วศาลพบว่าส่วนใหญ่แล้วการข่มขืนหญิงชาว Tutsi นั้นทำไปด้วยเจตนาที่จะฆ่าหญิงเหล่านั้น ซึ่งการข่มขืนส่วนใหญ่มักจะตามมาด้วยการสังหาร และในส่วนของกรณีอาชญากรรม การล่วงเฝ้าพันธุศาลได้พิจารณาโดยปราศจากข้อสงสัยว่า Akayesu ได้กระทำการหลายอย่างด้วยเจตนาพิเศษเพื่อทำลายล้างทั้งหมดหรือบางส่วนของกลุ่ม Tutsi ดังนั้นศาลจึงได้ข้อสรุปว่า Akayesu ได้กระทำการฆ่า และการทำร้ายต่อร่างกายหรือจิตใจ ต่อสมาชิกของกลุ่ม Tutsi โดยมีเจตนาพิเศษในการทำลายกลุ่ม Tutsi นั้นๆ

ในกรณีการสมรู้ร่วมคิดในการล่วงเฝ้าพันธุ นั้นศาลเห็นว่าอาชญากรรมการล่วงเฝ้าพันธุและการสมรู้ร่วมคิดในการล่วงเฝ้าพันธุ นั้นเป็นความอาชญากรรมที่แยกต่างหากออกจากกัน และบุคคลเดียวก็อาจรับผิดชอบทั้งในฐานะที่เป็นตัวการในการกระทำความผิด และในฐานะผู้สมรู้ร่วมคิดในการกระทำความผิดพร้อมกันไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อผู้ถูกกล่าวหาได้รับการกล่าวหาทั้งสองฐานความผิดศาลก็จะนำไปพิจารณา

ส่วนในกรณีของอาชญากรรมต่อมนุษยชาตินั้นศาลเห็นโดยปราศจากข้อสงสัยว่า Akayesu ได้ก่ออาชญากรรมการทำลายล้าง โดยกระทำลงระหว่างการโจมตีอย่างกว้างและเป็นระบบต่อประชาชนพลเมือง ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของชาติพันธุ์ ถือเป็นอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาต้องรับผิดชอบในฐานะปัจเจกบุคคล

กรณีการปลุกปั่นให้เกิดการล้างเผ่าพันธุ์ ศาลได้เห็นโดยปราศจากข้อสงสัยในการอธิบายในที่สาธารณะของ Akayesu นั้นเจตนาที่สร้างสภาพทางจิตใจให้ผู้ฟัง เพื่อนำไปสู่การทำลายล้างชาว Tutsi ดังนั้นศาลจึงเห็นว่าเป็นการปลุกปั่นโดยตรงหรือโดยสาธารณะเพื่อให้เกิดการล้างเผ่าพันธุ์ และการกระทำก็ประสบผลสำเร็จส่งผลให้มีการทำลายล้างชาว Tutsi เป็นจำนวนมากในเขตการปกครอง Taba

ส่วนของกรณีการละเมิดต่อมาตรา 3 ร่วมของอนุสัญญาเจนีวาและพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 2 ศาลเห็นโดยปราศจากข้อสงสัยว่ามีการขัดกันทางทหารที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศเกิดขึ้น ระหว่างรัฐบาลรวันดากับ RPF ซึ่งตกอยู่ภายใต้มาตรา 3 ร่วมของอนุสัญญาเจนีวาและพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 2 แต่อย่างไรก็ตามศาลเห็นว่าอัยการไม่ได้แสดงให้เห็นโดยปราศจากข้อสงสัยว่า Akayesu เป็นสมาชิกของกองกำลัง และได้กระทำการในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเป็นตัวแทนของรัฐบาล

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดศาลตัดสินความผิดในข้อกล่าวหาทั้งหมดได้ ดังนี้
ข้อหาแรก: มีความผิดฐานอาชญากรรมการล้างเผ่าพันธุ์, ข้อหาที่สอง: ไม่มีความผิดฐานสมรู้ร่วมคิดในการก่อการล้างเผ่าพันธุ์, ข้อหาที่สาม: มีความผิดฐานอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (การทำลายล้าง), ข้อหาที่สี่: มีความผิดฐานการปลุกปั่นโดยตรงและโดยสาธารณะให้เกิดการล้างเผ่าพันธุ์, ข้อหาที่ห้า: มีความผิดฐานอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (การฆ่า), ข้อหาที่หก: ไม่มีความผิดฐานละเมิดต่อมาตรา 3 ร่วมอนุสัญญาเจนีวา (การฆ่า), ข้อหาที่เจ็ด: มีความผิดฐานอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (การฆ่า), ข้อหาที่แปด: ไม่มีความผิดฐานละเมิดต่อมาตรา 3 ร่วมอนุสัญญาเจนีวา (การฆ่า), ข้อหาที่เก้า: มีความผิดฐานอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (การฆ่า), ข้อหาที่สิบ: ไม่มีความผิดฐานละเมิดต่อมาตรา 3 ร่วมอนุสัญญาเจนีวา (การฆ่า), ข้อหาที่สิบเอ็ด: มีความผิดฐานอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (การทรมาน), ข้อหาที่สิบสอง: ไม่มีความผิดฐานละเมิดต่อมาตรา 3 ร่วมอนุสัญญาเจนีวา (การปฏิบัติอย่างทารุณ), ข้อหาที่สิบสาม: มีความผิดฐานอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (การข่มขืน), ข้อหาที่สิบสี่: มีความผิดฐานอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (การกระทำที่ไม่ใช่มนุษยอื่น), ข้อหาที่สิบห้า: ไม่มีความผิดฐานละเมิดต่อมาตรา 3 ร่วมอนุสัญญาเจนีวาและ มาตรา 4(2)(e) ของพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 2 (กระทำอย่างโหดเหี้ยมต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการข่มขืน การปฏิบัติที่ลดคุณค่าของมนุษย์และทำให้อับอาย และการกระทำอนาจาร)

ศาลชั้นพิจารณาได้ทำการพิพากษาโทษทุกข้อหาในวันที่ 2 ตุลาคม 1998 โดยพิพากษาโทษจำคุกตลอดชีวิตสำหรับการล้างเผ่าพันธุ์, อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (การทำลายล้าง) และการปลุกปั่นโดยตรงหรือโดยสาธารณะ ในส่วนอาชญากรรมข้อหาอื่นๆ ศาลตัดสินลงโทษจำคุก 10-15 ปี และศาลสั่งรวมโทษเป็นโทษเดียว คือ จำคุกตลอดชีวิต

การตีความและการตัดสินต่างๆ ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดเป็นการพิจารณาของศาลในชั้นพิจารณา (Trial Chamber) ซึ่งในคดีของ Akayesu นั้นได้มีการอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ (Appeal Chamber) โดยทั้งฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาและฝ่ายอัยการเป็นผู้ยื่นอุทธรณ์ แต่ประเด็นในการอุทธรณ์ของผู้ถูกกล่าวหา นั้นได้รับการยกอุทธรณ์ทั้งหมด แต่ในประเด็นของฝ่ายอัยการนั้นศาลอุทธรณ์ได้มีการตีความกลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการละเมิดต่อมาตรา 3 ร่วมอนุสัญญาเจนีวาและพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 2 ศาลอุทธรณ์ได้กลับไปพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของมาตรา 3 ร่วมและพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 2 จากคำอธิบายของ ICRC และศาลได้มีความเห็นว่าการตีความของศาลชั้นพิจารณานั้นเป็นการอย่างแคบเกินไป และกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการให้ความคุ้มครองทางมนุษยธรรมนั้นไม่ควรได้รับการตีความอย่างแคบ โดยศาลอุทธรณ์ได้สรุปว่าการตีความของศาลชั้นพิจารณาที่ตีความว่า “ผู้กระทำความผิดตามมาตรา 3 ร่วมอนุสัญญาเจนีวาและพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 2 นั้นต้องเป็นสมาชิกของกองกำลังทางทหารหรือเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลผู้เป็นตัวแทนของรัฐบาลเท่านั้น” เป็นการตีความที่ผิด และศาลอุทธรณ์มองว่าอนุสัญญาเจนีวาได้รับการบัญญัติขึ้นเพื่อที่จะคุ้มครองผู้ตกเป็นเหยื่อ ถึงแม้ว่าผู้ที่ถือว่ามีควมรับผิดชอบตามอนุสัญญาดังกล่าวนั้นส่วนใหญ่จะเป็นผู้บังคับบัญชาทางทหาร, พลรบและสมาชิกของกองกำลังอื่นๆ ก็ตาม แต่ก็เพียงการแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดของการละเมิดต่ออนุสัญญากับการขัดกันทางทหารเท่านั้น ไม่ใช่การกำหนดเงื่อนไขที่เป็นบรรทัดฐานในการตีความมาตรา 3 ร่วมของอนุสัญญาเจนีวาและพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่ 2 ดังนั้นด้วยเหตุผลดังกล่าวศาลชั้นอุทธรณ์จึงพบว่าศาลชั้นพิจารณาได้ตีความผิดพลาดในการกำหนดขอบเขตการปรับใช้มาตรา 3 ร่วมอนุสัญญาเจนีวา นอกจากนี้ศาลอุทธรณ์ยังได้มีการตีความกลับคำพิพากษาศาลชั้นพิจารณาอีก คือ ประเด็นการตีความอาชญากรรมต่อมนุษยชาติซึ่งศาลชั้นอุทธรณ์มองว่า อาชญากรรมต่อมนุษยชาติตามมาตรา 3 ของธรรมนูญศาล เป็นการกระทำที่ “เป็นส่วนหนึ่งของการโจมตีอย่างกว้างขวางและเป็นระบบต่อประชาชนพลเมือง” และตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเลือกปฏิบัติเท่านั้น โดยไม่จำเป็นต้องเจตนาภายในที่เลือกปฏิบัติเป็นองค์ประกอบภายในอาชญากรรมนั่นเอง

(3) การบังคับตามคำพิพากษาของศาล

ธรรมนูญศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศเพื่อรวันดา มาตรา 23 เป็นบทกำหนดโทษของอาชญากรรมในเขตอำนาจของศาล โดยได้กำหนดไว้ว่า “1.โทษที่ศาลสามารถลงได้นั้นจะต้องจำกัดอยู่เพียงการจำคุก โดยการกำหนดนิยามของจำคุกนั้น ศาลชั้นพิจารณาจะต้องอาศัยทางปฏิบัติของโทษจำคุกในศาลรวันดา...” และ มาตรา 26 ได้กำหนดวิธีการลงโทษจำคุกไว้ว่า “การจำคุกนั้นกระทำในประเทศรวันดา หรือรัฐอื่นที่แสดงเจตจำนงต่อคณะมนตรีความมั่นคงว่าเต็มใจที่จะรับผู้ถูกพิพากษาว่ากระทำความผิด...การจำคุกดังกล่าวให้เป็นไปตามกฎหมายของรัฐ โดยการดูแลของศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศเพื่อรวันดา”

ตามบทบัญญัติมาตรา 26 ดังกล่าว มีรัฐที่แสดงเจตจำนงร่วมกับคณะมนตรีความมั่นคง คือ Mali, Republic of Benin, สวิตเซอร์แลนด์, อิตาลี, สวีเดน, ฝรั่งเศส และรวันดา ซึ่งรัฐเหล่านี้ล้วนแต่ให้ความยินยอมที่จะกักขังบุคคลต้องคำพิพากษาโดยศาล โดยปัจจุบันมีรัฐเหล่านี้มีผู้ต้องหาที่ถูกคุมขังอยู่ทั้งหมดประมาณ 16 คน เช่นกรณีของ Akayesu ปัจจุบันโดนคุมขังอยู่ที่ประเทศ Mali โดยมีโทษจำคุกตลอดชีวิต

นอกจากนี้ ศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศเพื่อรวันดาได้มีการจัดตั้ง “หน่วยคุมขังขององค์การสหประชาชาติ (United Nations Detention Facility: UNDF)”¹³ ขึ้นใน ค.ศ. 1996 วัตถุประสงค์เพื่อคุมขังบุคคลตามคำสั่งศาล โดยเป็นหน่วยแรกที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นจากองค์การสหประชาชาติ UNDF ผู้ถูกคุมขังบางส่วนเป็นอดีตคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลชั่วคราวของรวันดาใน ค.ศ. 1994, อดีตผู้บังคับบัญชาทางทหาร, ผู้นำทางการเมือง, นักสื่อสารมวลชนและนักธุรกิจระดับสูง ซึ่งผู้ถูกคุมขังจนถึง 27 กุมภาพันธ์ 2009 มีทั้งหมด 48 คน ซึ่งเป็นผู้ถูกคุมขังระหว่างการพิจารณา 24 คน รอการพิจารณา 8 คน รอการไต่สวน 9 คน รอการอุทธรณ์ 7 คน

¹³ <http://www.ictor.org>, Structure of the ICTR, Defence Counsel & Detention

2. บทบาทขององค์การเพื่อเอกภาพแอฟริกา (Organization of African Unity: OAU)¹⁴

กฎบัตรขององค์การเพื่อเอกภาพแอฟริกาได้รับการลงนามเมื่อ 25 พฤษภาคม 1963 และมีผลใช้บังคับในวันที่ 13 กันยายน ในปีเดียวกัน โดยกฎบัตรได้ก่อตั้งหลักการในการไม่แทรกแซงในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสมาชิก แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ยืนยันที่จะยึดมั่นในปฏิญญาสากลเพื่อสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ดังนั้นในต้วบทบัญญัติจึงมีความขัดแย้งกันความสามารถในการกระทำของ OAU เมื่อเกิดเหตุการณ์ละเมิดสิทธิมนุษยชนขึ้น องค์การเพื่อเอกภาพแอฟริกาได้พยายามที่จะมีบทบาทอย่างมากในการรักษาสันติภาพในขณะที่เกิดเหตุการณ์การล้างเผ่าพันธุ์ขึ้น แต่ก็ไม่สามารถที่จะกระทำได้อย่างเด็ดขาดในการหยุดการล้างเผ่าพันธุ์ใน ค.ศ. 1994 ได้ ซึ่งเมื่อสภาพการณ์ได้รุนแรงขึ้นจนถึงขั้นรุนแรง OAU ได้มีความพยายามในการจัดการการสถานการณ์เพื่อให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องด้วยปัญหาในการขาดแหล่งในทางการเงิน ประกอบกับการที่ประเทศเพื่อนบ้านก็ไม่พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเนื่องจากประสบปัญหาความรุนแรงในประเทศเช่นเดียวกัน และยังมีปัญหาในกรณีกลไในการระงับข้อพิพาทต่างๆ ก็ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเพียงพอ

บทบาทขององค์การเพื่อเอกภาพแอฟริกาในการดำเนินการเพื่อหยุดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น OAU ร่วมด้วยตัวแทนชาวแอฟริกันจากองค์การสหประชาชาติได้พบกันในเดือนเมษายน 1994 เพื่อทำการเรียกร้องให้มีการหยุดยิง และเรียกให้พลรบกลับจากที่ปัจจุบันไปสู่ที่มั่นที่เคยอยู่ในช่วงก่อนมีเหตุการณ์เครื่องบินตก และเรียกให้มีการเพิ่มจำนวนกองกำลัง UNAMIR แต่อย่างไรก็ตามการเรียกร้องดังกล่าวไม่มีผลแต่อย่างใด เนื่องจากคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้มีข้อมติที่ 912 (1994) ออกมาในเดือนเดียวกันเพื่อตัดจำนวนกองกำลัง UNAMIR เหลือ 270 นาย ต่อมาในวันที่ 18-27 เมษายน 1994 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและประชาชนชาวแอฟริกัน (African Commission on Human and People's Rights) ได้ทำการประชุมและมีข้อมติเป็นการประณามการกระทำของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติและได้ให้การสนับสนุนให้ OAU มีบทบาทมากขึ้นในการแก้ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว

ต่อมาในเดือนมิถุนายน OAU ได้จัดการประชุมขึ้น โดยเลขาธิการ OAU ในขณะนั้น คือ Salim Ahmed Salim ได้ทำการเชิญทั้งตัวแทนรัฐบาลชั่วคราวของประเทศรวันดาในขณะนั้นใน

¹⁴ See Arthur Jay Klinghoffer, The International Dimension of Genocide in Rwanda, (Macmillan Press, 1998), pp.75-79.

ฐานะประเทศวันดา และในขณะเดียวกันได้เชิญตัวแทนของ RPF ให้เข้าร่วมในการประชุมด้วย โดยการประชุมเบื้องต้นนั้นได้สรุปการประนามเหตุการณ์การล้างเผ่าพันธุ์ในฐานะเป็น “อาชญากรรมแห่งมนุษยชาติ” แต่ไม่มีการระบุโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งว่าเป็นผู้กระทำความผิด และไม่มีกล่าวถึงว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการล้างเผ่าพันธุ์แต่อย่างใด นอกจากนี้ยังมีส่วนสนับสนุนให้มีการก่อตั้งศาลระหว่างประเทศในการพิจารณาคดีต่อผู้ก่ออาชญากรรมสงครามอีกด้วย ต่อมาได้มีการประชุมของผู้นำของรัฐและได้มติในการร่างข้อตกลงการหยุดยิงสำเร็จในวันที่ 15 มิถุนายน 1994 และมีการตั้งคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประกอบด้วย ตัวแทนจาก 8 ประเทศ แต่อย่างไรก็ตามความตกลงการหยุดยิงนี้ไม่เคยได้ใช้บังคับในความเป็นจริง

ในการประชุมของ OAU นี้เคยมีการพยายามที่จะขอความช่วยเหลือจากแอฟริกาใต้ซึ่งประธานาธิบดีในขณะนั้นคือ Nelson Mandela ได้ตกลงที่จะให้ความช่วยเหลือ โดยการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรระงับข้อพิพาทของ OAU และให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมในกรณีอื่น แต่ในปฏิทรรศน์อย่างเด็ดขาดในการส่งกองทัพของตนเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกองกำลังเพื่อรักษาสันติภาพในวันดา ซึ่งเมื่อ OAU พิจารณาแล้วเห็นว่าการช่วยเหลือดังกล่าวไม่แตกต่างไปจากพื้นฐานความช่วยเหลือจากคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติมากนักจึงไม่ได้ให้การสนับสนุนต่อความช่วยเหลือนี้

เมื่อความตกลงและการขอความช่วยเหลือไม่เป็นผล ต่อมา OAU จึงหันมามุ่งเน้นในการรวบรวมกองกำลังแอฟริกันเพื่อเข้าร่วมกับ UNAMIR II แต่การรวบรวมก็เป็นไปอย่างยากลำบาก เนื่องจากการขาดแหล่งเงินทุน มีเพียงไม่กี่ประเทศเท่านั้นที่มีความพร้อมในการส่งกองทัพเข้าร่วมกับ UNAMIR II แต่ OAU ก็ได้ทำการแสดงความรับผิดชอบอย่างเต็มที่โดยการหาผู้สนับสนุนพิเศษทางการเงินจากรัฐอื่น เช่น สหรัฐอเมริกา และเบลเยียม และเมื่อการรวบรวมกองกำลัง UNAMIR II ได้มากที่สุดถึง 5,740 นาย ในเดือนมกราคม 1995 มีเพียง 1,261 นายเท่านั้นที่ไม่ใช่กองกำลังของแอฟริกัน ดังนั้น ถึงแม้ว่าการเจรจาทางการทูตใน ค.ศ. 1994 จะไม่เป็นผลก็ตาม แต่กองกำลังของแอฟริกันนั้นมีบทบาทที่สำคัญทั้งใน UNAMIR I และ UNAMIR II

3. บทบาทของคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ (ICRC)

คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ หรือ ICRC ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1863 ซึ่งโดยคำร้องขอของคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศนี้เองที่ทำให้เกิดการประชุมทางการทูตเพื่อรับข้อบทอนุสัญญาเจนีวาฉบับแรก (Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the

Wounded in Armies in the Field) ซึ่งถือเป็นต้นกำเนิดของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศขึ้น¹⁵ โดยพื้นฐานทางกฎหมายในการดำเนินงานขององค์การกาชาดระหว่างประเทศนั้น ยึดถือหลักการความเป็นกลางและละความยุติธรรม เป็นหลักสำคัญ

หน้าที่ของ ICRC ภายใต้ธรรมนูญเจนีวา 4 ฉบับ และพิธีสารเพิ่มเติมนั้น มีหน้าที่โดยทั่วไปคือ การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะคนกลางที่มีความเป็นกลางระหว่างรัฐคู่พิพาท เพื่อนำมาซึ่งการปกป้องและการช่วยเหลือผู้ตกเป็นเหยื่อแห่งสงคราม นอกจากนี้ยังมีหน้าที่โดยเฉพาะเจาะจง เช่น เข้าเยี่ยมและสัมภาษณ์เชลยสงคราม และคุ้มครองพลเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกกักกันหรือกักขังตัว, จัดให้มีการช่วยเหลือเพื่อคุ้มครองพลเมือง, เชลยสงคราม และเพื่อประชากรในประเทศที่ตกอยู่ภายใต้อาณานิคม และ เสนอให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อส่งเสริมการก่อตั้งโรงพยาบาล และพื้นที่ปลอดภัย เป็นต้น

นอกจากการปฏิบัติหน้าที่ตามธรรมนูญเจนีวาทั้ง 4 ฉบับและพิธีสารเพิ่มเติมทั้ง 2 ฉบับแล้ว การปฏิบัติหน้าที่ของ ICRC ยังเป็นไปตามธรรมนูญก่อตั้ง The Statutes of the International Red Cross and Red Crescent Movement ซึ่งมอบหมายหน้าที่ให้ ICRC ในฐานะที่เป็นผู้รักษากฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอีกด้วย ซึ่งในธรรมนูญก่อตั้งนี้ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 5.3 เป็นหลักการสำคัญว่า “ICRC สามารถที่จะมีการริเริ่มทางมนุษยธรรมใดๆ ซึ่งอยู่ในบทบาทฐานะที่เป็น สถาบันที่มีความเป็นกลางและอิสระ และเป็นคนกลาง...” งานของ ICRC ส่วนใหญ่ในปัจจุบันเกิดขึ้นจากพื้นฐานในสิทธิการริเริ่มซึ่งมีการบัญญัติไว้อย่างกว้างขวางนี้เอง¹⁶ แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของ ICRC มักไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้ในสถานการณ์และเงื่อนไขที่น่าพอใจนัก เนื่องจากต้องได้รับความยินยอมและความร่วมมือจากรัฐที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติภารกิจ

บทบาทของ ICRC ในประเทศรวันดานั้นมีมาตั้งแต่ ค.ศ. 1964 โดยได้มีการแต่งตั้งผู้แทนถาวร (Permanent Delegation) ในประเทศรวันดาตั้งแต่ ค.ศ. 1990 และเป็นหนึ่งในองค์การระหว่างประเทศไม่กี่องค์การที่ยังคงเหลืออยู่ในประเทศภายหลังจากเหตุการณ์ใน ค.ศ. 1994 โดย

¹⁵ Marco Saaoli and Antoine A. Bouvier, How Does Law Protect in War: Cases, Documents, and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law, ICRC, (1999), p.274.

¹⁶ *Ibid.*

มีการตั้งที่ทำการในเมือง Kigali, Buture, Gitarama, Gikongoro, Cyangugu, Gisenyi, Kibungo, Kibuye และ Byumba โดยมีเจ้าหน้าที่กว่า 700 คนทั่วทั้งประเทศวันดา

3.1 บทบาทในการช่วยเหลือผู้ตกเป็นเหยื่อในช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์การล้างเผ่าพันธุ์¹⁷

โดยรวมแล้วบทบาทของคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศหรือ ICRC ได้ดำเนินการปฏิบัติการช่วยเหลือในวันดาในขณะเกิดเหตุการณ์ ดังนี้ ได้ดำเนินการบรรเทาทุกข์และดำเนินการจัดตั้งโครงการให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์ สำหรับคน 1.2 ล้านคน, ได้ร่วมกับกาชาดในประเทศวันดาทำการเคลื่อนย้ายผู้บาดเจ็บจากถนนในเมือง Kigali กว่าพันคน และรับคนไข้ 2,700 คนเข้าในหน่วยแพทย์ฉุกเฉินในเมือง Kigali, Kabgayi และ Goma, ให้สิ่งอุปกรณ์ทางการแพทย์ซึ่งมีมูลค่า 5 ล้านฟรังก์สวิส สำหรับนำไปใช้ในโรงพยาบาลและในหน่วยสุขภาพอื่น, จัดหาอุปกรณ์มูลค่า 2 ล้านฟรังก์สวิส สำหรับการจัดการอนามัยสำหรับน้ำที่ใช้ในการบริโภค, ได้รับการลงทะเบียนเด็กกว่า 38,000 ชีวิตที่สูญเสียชีวิตไปในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และได้แจกจ่ายอาหารจำนวน 89,000 ตัน และแจกจ่ายสิ่งของพื้นฐานที่จำเป็นอื่นๆ

โดยบทบาททางมนุษยธรรมระหว่างประเทศของ ICRC ทั้งหมด ในประเทศวันดาในขณะเกิดเหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ใน ค.ศ. 1994 นั้นสามารถแบ่งได้ออกเป็นสองช่วงเวลา คือ ช่วงเวลาในสามเดือนแรกของเหตุการณ์ และช่วงเวลาในทั้งปีที่เหลือใน ค.ศ. 1994 ในช่วงเวลาเริ่มต้นปี 1994 เหตุการณ์การความยุ่งเหยิงได้เกิดขึ้นในทางการเมือง เมื่อความตกลงเพื่อสันติภาพอารูซาได้รับการดำเนินการอย่างล่าช้าและมีการต่อต้าน ต่อมาเมื่อเริ่มเกิดการลอบสังหารนักการเมืองขึ้นระหว่างเดือนมกราคมถึงมีนาคม ภารกิจของ ICRC ได้รับการกำหนดขึ้นดังนี้ คือ การแจกจ่ายอาหารให้ผู้ลี้ภัย 600,000 คน ซึ่งลี้ภัยอยู่ในเขตปลอดภัยของประเทศวันดา และในสิ้นเดือนมีนาคม ได้จัดตั้งโครงการให้ความช่วยเหลือต่อผู้ลี้ภัยอีก จำนวน 40,000 คน ซึ่งอยู่ในพื้นที่ความควบคุมของ RPF ในทางเหนือของประเทศ และเมื่อเหตุการณ์สำคัญในเดือนเมษายนเกิดขึ้น การลอบสังหารประธานาธิบดี ในวันที่ 6 เมษายน 1994 คลื่นของการล้างเผ่าพันธุ์ได้เกิดขึ้นในวันดา กลุ่มทหารที่ติดอาวุธนำโดยนักการเมืองหัวรุนแรง ได้จัดตั้งระบบการล้างเผ่าพันธุ์ขึ้น โดยกำจัด

¹⁷ ICRC Activities in Rwanda: 1993 - 6 April 2000, International Committee of the Red Cross

บุคคลผู้ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของตน โดยเฉพาะชาว Tutsi และชาว Hutu ที่เป็นกลาง นายกรัฐมนตรีได้ถูกลอบสังหารพร้อมกับทหารอารักขาขององค์การสหประชาชาติตั้งแต่วันที่สองวันแรกของเหตุการณ์ สมาชิกที่เป็นกลางในรัฐบาลก็โดนลอบสังหารเช่นเดียวกัน ในเมืองหลวง Kigali ได้ตกอยู่ในสภาวะยุ่งเหยิง เกิดการฆ่าและการปล้นสะดมไปทั่วทั้งเมืองในสภาพที่ไม่มีกฎหมาย ICRC จึงต้องดำเนินการตัดสินใจโดยเร่งด่วนที่จะอยู่และจัดตั้งหน่วยพยาบาลฉุกเฉินในการช่วยผู้รอดชีวิตจากการสังหารหมู่ และโดยสถานที่ตั้งในจุดที่เป็นใจกลางการต่อสู้เอง ตัวแทน ICRC และโรงพยาบาลในเมือง Kigali ได้ถูกการยิงปืนใหญ่หลายครั้งจนผู้รักษาตัวและเจ้าหน้าที่หลายคนเสียชีวิตไป

ในขณะที่การสังหารหมู่ซึ่งได้กวาดล้างคนไปส่วนหนึ่งของประเทศได้รับการควบคุมโดยรัฐบาล RPF จึงตอกย้ำความขัดแย้งทางทหารภายในประเทศและได้ส่งกองกำลังเข้ามาในประเทศและยึดฝั่งเหนือของประเทศ หลังจากนั้นค่อยเคลื่อนทัพลงมาทางใต้และในที่สุดยึดได้ทั้งประเทศ โดยนอกเหนือจากจะมีการอพยพของประชากรจำนวนมากจากการสังหารหมู่แล้ว การเคลื่อนกองกำลังของ RPF ยังก่อให้เกิดการอพยพของประชากรชาววันดาอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่ง เป็นจำนวน 7 ล้าน เมื่อถึงสิ้นเดือนเมษายน ICRC จึงต้องรับมือกับความต้องการใหม่ที่เกิดขึ้น โดยปริมาณในการจัดการขนส่งและแหล่งงบประมาณที่จัดหามาให้ประเทศรวันดานั้น เป็นปฏิบัติการความช่วยเหลือที่มากที่สุดในโลกใน ค.ศ. 1994

ยิ่งไปกว่านั้น ICRC ยังมีบทบาทในการดูแลผู้ถูกคุมขังในประเทศรวันดา ตั้งแต่เดือนมีนาคม มีนักโทษ 136 ที่อยู่ในการดูแลของ ICRC ซึ่งส่วนใหญ่โดนจับจากการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ต่อมาในเดือนเมษายน ICRC ได้รับอนุญาตให้เข้าไปในศูนย์กักขังได้ทั้งหมด และได้ทำการเข้าเยี่ยมทั้งหมด 20 ครั้ง และเมื่อรัฐบาลใหม่ได้เข้ารับตำแหน่งเมื่อเดือนกรกฎาคม ตัวแทนของ ICRC ได้ทำการเจรจากับเจ้าหน้าที่ชุดใหม่เพื่อให้มีสิทธิเข้าเยี่ยมผู้ถูกกักขังได้ทุกคน ไม่ว่าจะได้รับการกักขังอยู่ที่ใดก็ตาม และเมื่อถึงสิ้น ค.ศ. 1994 ได้มีผู้ถูกกักขังจากเหตุการณ์ทั้งหมด 16,000 คนที่ได้รับการลงทะเบียนไว้กับ ICRC โดยการเข้าเยี่ยมของ ICRC นี้ทำให้ผู้ต้องขังทั้งหมดมีสิทธิในการส่ง Red Cross Message ไปถึงครอบครัว และยังได้รับการจัดหาสิ่งของที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และในเดือนตุลาคม ICRC ยังได้เริ่มก่อตั้งโครงการในการจัดหาอาหารที่จำเป็นให้กับนักโทษทุกคน และยังจัดหาการรักษาทางการแพทย์ที่เพียงพอให้กับนักโทษอีกด้วย

นอกจากนี้ตั้งแต่ ค.ศ. 1994 ICRC ได้เป็นศูนย์กลางข้อมูลในการติดตามสืบหาผู้สูญหาย โดยการก่อตั้งหน่วยงานเจ้าหน้าที่ในการติดตามสืบหา (Tracing Agency) ผู้อพยพชาววันดาใน

ประเทศ Burundi เมื่อการสังหารหมู่เริ่มต้นขึ้น ประชากรได้มีการเคลื่อนที่ทั่วทั้งประเทศเรื่อยมา ดังนั้นการติดตามสืบหานั้นเป็นเรื่องยาก เมื่อคนกว่า 1 แสนคนได้ข้ามพรมแดนรวันดาไปสู่ดินแดนของประเทศเพื่อนบ้าน ICRC จึงได้ตั้ง Red Cross message network ในค่ายผู้อพยพใน Tanzania Burundi และ Zaire เพื่อเป็นช่องทางการติดต่อค้นหาผู้สูญหายให้กลับมาหาครอบครัวของตน โดยเฉพาะเด็กที่พลัดหลงกับครอบครัวของตนมีเป็นจำนวนมาก โดยเด็กกว่า 70,545 คน ตั้งแต่ ค.ศ. 1994-2004 ได้รับการค้นหาโดย ICRC จนพบและนำพวกเขากลับมาพบครอบครัว

3.2 บทบาทในการช่วยเหลือภายหลังเหตุการณ์การล้างเผ่าพันธุ์

บทบาทของ ICRC ภายหลังเหตุการณ์การล้างเผ่าพันธุ์เป็นบทบาทในทางการช่วยรักษาเยียวยาความเสียหาย โดย ICRC ได้มีบทบาทในการช่วยเหลือผู้รอดชีวิตให้กลับคืนสู่ครอบครัวของตนจากหน่วยงานการติดตามผู้สูญหาย และยังได้ร่วมมือกับหน่วยงานของรวันดาและ NGOs (Non-Governmental Organizations) หลายองค์การในการให้ความช่วยเหลือในโครงการเล็กๆ ต่างๆ เพื่อประชาชนผู้ได้รับความเสียหายในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ เช่น ในชุมชน Runyinya ทางภาคใต้ของประเทศรวันดา ICRC ได้เข้าไปสร้างบ้าน 89 หลัง ให้หญิงที่สูญเสียสามีไปในเหตุการณ์การล้างเผ่าพันธุ์ และผู้ตกเป็นเหยื่อกรณีในการล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งบ้านเหล่านี้จะได้รับการสร้างขึ้นในพื้นที่อยู่อาศัยเดิมของผู้ตกเป็นเหยื่อ และยังมีบทบาทในการช่วยเหลือหญิงชาวรวันดาที่ได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจในการล้างเผ่าพันธุ์ ICRC ได้จัดให้มีการเรียนการสอนต่างๆ เพื่อให้หญิงเหล่านี้ได้มีการพัฒนาตนเอง และยังสามารถมีส่วนร่วมในสังคมซึ่งกันและกันอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการหาอาชีพให้กับผู้ตกเป็นเหยื่ออื่นๆ โดยการให้เครื่องมือในการทำเกษตรกรรม หรือเครื่องมืออื่นๆ ในการพัฒนาให้กลุ่มผู้ได้รับความสูญเสียนี้มีชีวิตอยู่ได้ภายใต้เส้นทางของการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง และยังสามารถช่วยเหลือเด็กในการจัดหาเครื่องมือการเรียนหนังสือ และสถานที่เรียนกว่า 1,600 คน ให้จบการศึกษาระดับประถมอีกด้วย ICRC ได้ดำเนินการช่วยเหลือเรื่อยมา จนได้มีโครงการในการเยียวยาความเสียหายทั้งหมดกว่า 30 โครงการ ทำให้มีผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการทั้งหมดกว่า 15,000 คน ใน ค.ศ. 2007 ¹⁸

¹⁸ Ogden W. Rogers, Ph.D., Socwork: ICRC in Rwanda: An overview of activities, <https://lists.uwrf.edu/archives/socwork/1998-February/018894.html>.

นอกจาก ICRC จะมีบทบาทในการเยียวยาความเสียหายเพื่อผู้ที่รอดชีวิตจากเหตุการณ์การล้างเผ่าพันธุ์ในรวันดาแล้ว ICRC ยังได้มีการส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปทำโครงการเพื่อการเยียวยาความเสียหายทางจิตใจ โดยประชาชนผู้ตกเป็นเหยื่อ และได้รอดชีวิตมาจากเหตุการณ์การล้างเผ่าพันธุ์จะได้รับบาดเจ็บทางจิตใจอย่างรุนแรง ภายหลังจากเหตุการณ์อันร้ายแรงนี้ ผู้รอดชีวิตจะรู้สึกร้อนแฉะและไม่ปลอดภัยอยู่ตลอดเวลา และอาจก่อการกระทำผิดเองได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปทำการเยียวยารักษาทางจิตใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักษาทางจิตใจต่อเด็กผู้รอดชีวิต เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เนื่องจากการได้รับประสบการณ์อันเลวร้ายในวัยเด็กอาจส่งผลสำคัญไปถึงตอนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการรักษาเยียวยาทางจิตใจ โดยอาศัยหลักทางจิตวิทยาในการช่วยเหลือเด็ก ซึ่งวิธีการสำคัญที่ตัวแทนของ ICRC นำมาใช้คือ การให้พวกเขาเหล่านั้นเผชิญหน้ากับประสบการณ์อันเลวร้ายที่ผ่านมาภายใต้สภาพแวดล้อมที่พร้อมจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุน เช่น การอยู่ท่ามกลางบุคคลที่เอาใจใส่และห่วงใย หรือบุคคลที่เคยตกอยู่สภาวะเดียวกันมาก่อน เป็นต้น และใช้การสื่อสารกับบุคคลอื่นเป็นตัวช่วยในการทำให้พวกเขาสามารถกลับมาใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้เป็นปกติอีกครั้ง¹⁹

4. บทบาทของประเทศมหาอำนาจที่สำคัญ

4.1 บทบาทของประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสได้มีบทบาทในการช่วยเหลือประเทศรวันดาตั้งแต่วันดาได้รับเอกราชเมื่อ ค.ศ. 1962 นับว่าเป็นประเทศที่มีบทบาทใกล้ชิดกับประเทศรวันดาเป็นอย่างมาก โดยฝรั่งเศสได้ให้ความสนับสนุนในนโยบายรัฐบาลของประธานาธิบดี Habyarimana และในช่วงเกิดสงครามกลางเมืองรวันดากับกองกำลัง RPF ฝรั่งเศสได้ทำการส่งกองกำลังทหารเข้ามาในรวันดาเรียกว่าเป็น Operation Noroit ในทันที โดยมีวัตถุประสงค์ที่ได้รับมอบหมายมาในการคุ้มครองพลเรือนฝรั่งเศสและนักท่องเที่ยวยุโรป แต่ในความเป็นจริงการเข้ามาของกองกำลังฝรั่งเศสนั้นเป็นไปเพื่อการเข้ามาก่อตั้งเครื่องมือทางทหารที่สำคัญในการช่วยสนับสนุนการต่อต้านกองกำลัง RPF ต่อมาฝรั่งเศสยังได้ทำการส่งกองกำลังเข้ามาช่วยฝึกกองกำลังของรวันดาโดยการอ้างสนธิสัญญาที่ฝรั่งเศสทำไว้กับรวันดาใน ค.ศ. 1975 เพื่อให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่รวันดา โดยฝรั่งเศสเรียกปฏิบัติการนี้ว่า Detachment d'Assistance Militaire et d'Instruction (DAMI) ซึ่งภายใต้ DAMI

¹⁹ See Evan Staub, Preventing violence and generating humane values :

Healing and reconciliation Rwanda, IRRC, December 2003, Vol. 53, pp. 791- 806.

นี้ฝรั่งเศสได้ทำการส่งทหารผู้เชี่ยวชาญ 30 นายเข้ามาเพื่อฝึกและคัดเลือกทหารใหม่ของรวันดา และยังได้ทำการฝึกสอนทหารของประธานาธิบดีเพื่อให้เป็นกองกำลังที่มีประสิทธิภาพในการต่อสู้มากยิ่งขึ้น โดยกองกำลังทหารของประธานาธิบดีนี้เองที่เป็นผู้รับผิดชอบการฝึกกองกำลัง Interahamwe และหลังจากการเข้ามาของกองกำลังฝรั่งเศสนั้น กองกำลังทางทหารของรวันดา FAR นั้นมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจาก 5,000 เป็น 50,000 นาย นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังให้การสนับสนุนทางการเงินในด้านการทหารและอาวุธแก่รวันดาอีกเป็นจำนวนกว่า 20 ล้านดอลลาร์ ต่อปี²⁰

(1) ปฏิบัติการ Turquoise

เมื่อเกิดเหตุการณ์เครื่องบินของประธานาธิบดี Habyarimana ตก ฝรั่งเศสได้ส่งกองกำลังเพื่อปฏิบัติการชื่อ Operation Amaryllis เข้าไปในรวันดาภายใน 48 ชั่วโมงทันที โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออพยพบุคคลสัญชาติฝรั่งเศส พร้อมกับประชาชนชาวยุโรป และได้ปฏิบัติการอย่างรวดเร็วและออกจากรวันดาไปในวันที่ 14 เมษายน 1994 พร้อมทั้งฝรั่งเศสได้ใช้สถานทูตของฝรั่งเศสในรวันดาเป็นที่หลบภัยของพรรคพวกของ Habyarimana และได้คัดเลือกกลุ่มคนของรวันดาบางกลุ่มให้หลบภัยไปฝรั่งเศสพร้อมกับคนชาติฝรั่งเศสเอง และอีกกว่าสองเดือนถัดมาที่ฝรั่งเศสก่อตั้งปฏิบัติการ Turquoise ฝรั่งเศสไม่ได้กระทำการใดเพื่อเป็นการหยุดกิจกรรมของรัฐบาลชั่วคราวของรวันดาเลยแม้แต่น้อย

อาจกล่าวได้ว่า สาเหตุที่ฝรั่งเศสตัดสินใจที่จะกระทำการใดๆ ในรวันดานั้นมีอยู่หลายประการ กล่าวคือ ในขณะนั้นกองกำลัง RPF กำลังได้เปรียบอย่างเห็นได้ชัด ประกอบกับการเข้าแทรกแซงทางมนุษยธรรมนั้นจะช่วยลดภาพลบในทางระหว่างประเทศ และภายในประเทศจากการที่ฝรั่งเศสให้การสนับสนุนต่อประธานาธิบดี Habyarimana และรัฐบาลชั่วคราวของรวันดาเรื่อยมา ยิ่งไปกว่านั้นการเข้าไปของฝรั่งเศสยังเป็นการช่วยให้เป็นที่หลบภัยของกองทัพ FAR ที่ล่าถอยได้ นอกจากนี้การที่ฝรั่งเศสช่วยเข้าไปช่วยแก้ปัญหาของรวันดา นี่ยังเป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีต่อประเทศในแอฟริกาที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสอีกด้วย²¹

ดังนั้นเมื่อองค์การสหประชาชาติได้มีปัญหาในการรวบรวมกองกำลัง UNAMIR II รัฐบาลฝรั่งเศสได้ประกาศอย่างชัดแจ้งว่าได้ตัดสินใจจะส่งปฏิบัติการทางทหารเข้าไปในประเทศรวันดา เพื่อที่จะรักษาการมีอยู่ของมนุษยธรรมในประเทศ ระหว่างที่รอการมาถึงของ UNAMIR II และยัง

²⁰ Coral McQueen, *supra* note 2, pp. 126-130.

²¹ Arthur Jay Klinghoffer, *supra* note 14, p. 82.

ได้ทำการรับรองต่อประชาคมระหว่างประเทศดีกว่าปฏิบัติการที่มีเป้าหมายทางมนุษยธรรมนี้ไม่รวมไปถึง “การเข้าแทรกแซงใดๆ ในการพัฒนาความสมดุลของกองกำลังทางทหารระหว่างฝ่ายที่เกี่ยวข้องในข้อพิพาททั้งสิ้น” จากนั้นฝรั่งเศสจึงได้ยื่นข้อเสนอนี้ให้กับคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติในวันที่ 22 มิถุนายน 1994 และได้รับการเห็นชอบในข้อมติ โดยภายใต้หมวด 7 ของกฎบัตรสหประชาชาติคณะมนตรีความมั่นคงได้เน้นย้ำว่า “การก่อตั้งของปฏิบัติการชั่วคราวภายใต้คำสั่งและความควบคุมของรัฐบาลนี้ มีวัตถุประสงค์ในทางที่เป็นกลาง เพื่อจะให้การรักษาความปลอดภัยและการคุ้มครองต่อบุคคลผู้ลี้ภัย, ผู้อพยพ และพลเมืองที่ตกอยู่ในความเสี่ยงในประเทศรวันดา...”

ต่อมาได้มีการจัดตั้ง Operation Turquoise ขึ้นโดยมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ให้สอดคล้องคล้ายคลึงกับ UNAMIR II ในกรณีการปฏิบัติงานที่อนุญาตให้ปฏิบัติ รวมถึง การก่อตั้งและการดูแลรักษาซึ่งบริเวณให้ความปลอดภัยด้านมนุษยธรรมอีกด้วย แต่มีการบัญญัติอนุญาตให้ใช้วิธีการที่จำเป็นทุกทางในการที่ปฏิบัติหน้าที่ทางมนุษยธรรมนี้ให้สำเร็จ ซึ่งแตกต่างจากอำนาจหน้าที่ของ UNAMIR II โดยการปฏิบัติการ Turquoise ครั้งนี้มีระยะเวลาจำกัดอยู่เพียงแค่ 2 เดือน เว้นแต่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเห็นควรถอดถอนกำลังในระยะเวลาก่อนหน้านี้ เพื่อเป็นการจัดให้กองกำลัง UNAMIR II เข้ามา

ปฏิบัติการทางทหารของฝรั่งเศสได้รับการส่งออกมาเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 1994 และในอีกไม่กี่วันต่อมากองกำลังพิเศษหน่วยแรกมีซึ่งจำนวนโดยประมาณ 3,000 นาย รวมทั้งกองกำลังชาวแอฟริกันอีก 500 นายจากเจ็ดประเทศ ได้ทยอยเข้าสู่ประเทศรวันดา โดยเดินทางจากฐานกองกำลังที่ตั้งอยู่ในดินแดนประเทศ Zaire (ปัจจุบันคือสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก) ซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้าน²²

การดำเนินการตามปฏิบัติการดังกล่าวนั้นนอกเหนือจากเสี่ยงให้ความเห็นชอบจากคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ มีเสียงคัดค้านการแทรกแซงครั้งนี้จากหลายฝ่ายอย่างกว้างขวาง โดยในหนังสือพิมพ์ Le Monde ของฝรั่งเศสได้ตีพิมพ์ต่อต้าน “Operation Turquoise” โดยระบุอย่างชัดเจนว่าเป็นการสนับสนุนรัฐบาลชั่วคราวของรวันดา นอกจากนี้องค์กรของฝรั่งเศส 20 องค์กรได้รวมตัวกันก่อตั้งคณะกรรมการต่อต้านการแทรกแซง (anti-intervention committee) และในสภาเองก็มีการแบ่งแยกกันออกเป็นสองฝ่าย ในขณะที่ Salim Amhed Salim เลขาธิการ

²² Coral McQueen, *supra* note 2, pp. 125-126.

องค์การเพื่อเอกภาพแอฟริกา (OAU) และ Romeo Dallaire ผู้บังคับบัญชา UNAMIR ก็ไม่เห็นด้วยกับการกระทำในครั้งนี้ นอกจากนี้ยังมีหนังสือพิมพ์ในสหรัฐอเมริกาที่แสดงความไม่เห็นด้วย เช่น New York Times ได้ตีพิมพ์ว่าถึงความไม่แน่ใจในความเป็นกลางของฝรั่งเศส และมีการเรียกร้องให้กองกำลังของแอฟริกันเข้าไปแทน และ The Nation ได้ตีพิมพ์ว่า ให้ระมัดระวังถึงผู้ลอบวางเพลิงที่ปลอมตัวเป็นนักดับเพลิง และผู้ล่าอาณานิคมยุคใหม่ที่อยู่ในชุดของมนุษยธรรม เป็นต้น

การปฏิบัติการของกองกำลังฝรั่งเศสนั้นก็เป็นที่น่ากังขาเมื่อ กองกำลังได้เข้าสู่ประเทศรวันดาภายหลังจากกลุ่มกองกำลัง RPF ได้ยึดพื้นที่ได้ส่วนหนึ่งแล้ว โดยไม่ได้ทำการช่วยชีวิตของชาว Tutsi เลยและกองกำลังฝรั่งเศสได้ทำการตั้งพื้นที่เพื่อความปลอดภัย (ZHS) ขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้อพยพหลังจากการที่กองกำลังของ RPF บุกเข้ายึดพื้นที่ ดังนั้นการช่วยเหลือในปฏิบัติการของฝรั่งเศสจึงดูเหมือนกับว่าไม่ได้ตั้งใจเข้ามาเพื่อช่วยเหลือชาว Tutsi ที่ถูกฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แต่กลับมาช่วยผู้อพยพชาว Hutu ที่ต้องหนีออกจากการบุกเข้ายึดเมืองของกองกำลัง RPF นอกจากนี้การกระทำอื่นๆ ในการปฏิบัติการของกองกำลังฝรั่งเศสนั้นยังดูเหมือนกับว่าเข้ามาเพื่อขัดขวางไม่ให้กองกำลัง RPF ได้รับชัยชนะในการต่อสู้ในครั้งนี้ และถ้าเป็นเช่นนั้น การปฏิบัติการของกองกำลังทางทหารของฝรั่งเศสใน Operation Turquoise นี่จะเป็นการฝ่าฝืนต่ออำนาจที่องค์การสหประชาชาติได้มอบหมายในเรื่องของความเป็นกลางอย่างยิ่ง

การสิ้นสุดอำนาจของกองกำลังฝรั่งเศสเป็นไปตามกำหนดเวลาของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ซึ่งได้กำหนดไว้เป็นเวลา 2 เดือน ดังนั้น กองกำลังของฝรั่งเศสใน Operation Turquoise ได้ถอนกองกำลังออกจากดินแดนประเทศรวันดาในวันที่ 22 สิงหาคม 1994 โดยเป็นเวลาก่อนที่กองกำลัง UNAMIR II จะได้เข้ามาในดินแดนรวันดา

(2) การตั้ง France's Secure Humanitarian Zone ในรวันดา

การตั้ง France's Secure Humanitarian Zone หรือ ZHS ของฝรั่งเศสเป็นการตั้งโดยกองกำลังทางทหารของฝรั่งเศสในปฏิบัติการ Turquoise นั้นเอง โดยเป็นการก่อตั้งขึ้นเมื่อกองกำลังเดินทางเข้าไปในเขตแดนประเทศรวันดา กองกำลังได้เห็นว่าความเสี่ยงที่กองกำลังฝรั่งเศสจะเผชิญกับกองกำลังของ RPF หรือ FAR มีความเป็นไปได้สูง ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น กองกำลังปฏิบัติการ Turquoise ได้ใช้อำนาจตามข้อมติคณะมนตรีความมั่นคงที่ 929 ซึ่งได้มอบหมายให้กองกำลังฝรั่งเศสเช่นเดียวกับกองกำลัง UNAMIR II จัดตั้ง Zone Humanitaire

Sure (ZHS) ซึ่งเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อความปลอดภัยทางมนุษยธรรมขึ้น โดยตัวแทนของฝรั่งเศสได้แจ้งกลับมาให้องค์การสหประชาชาติทราบในวันที่ 2 กรกฎาคม 1994

พื้นที่ ZHS ได้ขยายจนมีขนาด 1 ใน 5 ของฝั่งตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศรวันดา ซึ่งรวมเขตการปกครอง Butare, Cyangugu, Gikongoro และ Kibuye และดำรงอยู่เช่นนั้นจนกระทั่งกองกำลังได้ถอยร่นกำลังออกจากประเทศรวันดาตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ในวันที่ 22 สิงหาคม 1994 และถึงแม้ว่า UNAMIR II ได้ยกกำลังเข้ามาในพื้นที่เพื่อความปลอดภัยนี้ภายหลังจากที่กองกำลังของฝรั่งเศสได้ถอนกำลังออกไปแล้ว สถานะของพื้นที่นี้ก็ไม่ได้รับการสงวนไว้เป็นพื้นที่เพื่อความปลอดภัยอีกต่อไป โดยรัฐบาลใหม่ของรวันดาภายหลังจากรับการต่อสู้ได้ยึดพื้นที่นั้นกลับไป

การจัดตั้งบริเวณให้ความปลอดภัยด้านมนุษยธรรมของฝรั่งเศสนี้มีการตั้งข้อสังเกตกันอยู่มากกว่า เป็นการตั้งพื้นที่ขึ้นเพื่อช่วยเหลือชาว Hutu หัวรุนแรงที่หนีจากการจับกุมของกองกำลัง RPF มากกว่าที่จะเป็นการตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือประชากรชาว Tutsi และยังมีการตั้งข้อสังเกตว่าการจัดตั้งพื้นที่พิเศษเพื่อความปลอดภัยทางมนุษยธรรมนี้เป็นไปเพื่อทำให้การปฏิบัติการของ RPF หยุดชะงักลง โดยมีหลักฐานการพิจารณาจากข้อเท็จจริงต่างๆ เช่น การที่กองกำลังของฝรั่งเศสได้มีคำสั่งให้คุ้มกันเมือง Gikongoro และไม่ให้กองกำลัง RPF เข้าไปในเขตแดนที่ได้รับการคุ้มกัน หรือ ผู้บังคับบัญชาของกองกำลังฝรั่งเศสได้ต่อต้านความพยายามที่ของกองกำลัง RPF ที่จะเข้าไปในพื้นที่ ZHS โดยให้การอธิบายว่า ผู้ติดอาวุธจะไม่ได้รับการอนุญาตให้เข้ามา 'ไม่ว่าจะมีถิ่นกำเนิดใดก็ตาม' แต่เป็นที่เห็นได้ชัดว่ากองกำลัง FAR ที่ล่าถอยได้เข้ามาในพื้นที่นี้ โดยฝรั่งเศสไม่ได้พยายามที่จะปลดอาวุธพวกเขาแต่อย่างใด โดยการเข้ามาของกองกำลัง FAR นั้นก็เป็นไปเพื่อเป็นการผ่านออกนอกประเทศไปที่ประเทศ Zaire นอกจากนี้ General Lafourcade ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชากองกำลังฝรั่งเศสขณะนั้นยังได้ประกาศว่าสมาชิกของรัฐบาลชั่วคราวของรวันดาสามารถที่จะย้ายมาอยู่ในพื้นที่ของฝรั่งเศสได้อีกด้วย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม นายกรัฐมนตรีของฝรั่งเศสในขณะนั้น Eduard Balladur ได้กล่าวว่า Operation Turquoise ในฐานะการกระทำทางศีลธรรม เป็นการกระทำที่มุ่งหมายเพื่อการหยุดการล้างเผ่าพันธุ์ และอ้างว่าฝรั่งเศสไม่ได้มีการวางแผนเพื่อผลประโยชน์ใดๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง

การปฏิบัติการช่วยเหลือของฝรั่งเศสในการตั้ง Zone Humanitaire Sure ในประเทศรวันดานั้น ช่วยชีวิตบุคคลไป 12,000-15,000 คน โดยตัวเลขนี้ได้เน้นเฉพาะการช่วยเหลือชาว Tutsi แต่ถ้าการนับจำนวนนั้นรวมไปถึงการช่วยเหลือชาว Hutu และสมาชิกรัฐบาลชั่วคราวของ

วันดาที่ฝรั่งเศสยอมให้อพยพหนีกองกำลัง RPF ผ่านพื้นที่พิเศษของฝรั่งเศส จำนวนจะมีเพิ่มมากกว่านี้เป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ากองกำลังของฝรั่งเศสจะไม่ได้คืนพื้นที่ให้วันดาในเดือนกรกฎาคม ซึ่งเป็นช่วงที่วันดากำลังมีการตั้งรัฐบาลใหม่ แต่กองกำลังก็ไม่ได้ทำการขัดขวางในการก่อตั้งรัฐบาลวันดาใหม่แต่อย่างใด²³ แต่เมื่อภายหลังจากเหตุการณ์การลี้ภัยผ่านภูเขาลูกสูงสุด ฝรั่งเศสไม่ได้พอใจกับชัยชนะของ RPF เท่าใดนัก เห็นได้จากการแสดงออกของฝรั่งเศสในการประชุมในกรุง Hague ในเดือนกันยายน เมื่อประธานในที่ประชุม Pasteur Bizimungu ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ในวันดา ทูตของฝรั่งเศสได้เดินออกจากที่ประชุม นอกจากนี้วันดายังไม่ได้รับเชิญในการประชุมชาวแอฟริกัน-ฝรั่งเศส ในเดือนพฤศจิกายน ที่ Biarritz และยังประกาศว่าจะไม่เชิญรัฐบาลใหม่วันดาเข้าร่วมในการประชุมครั้งหน้าอีกด้วย

4.2 บทบาทของประเทศเบลเยียม²⁴

บทบาทของประเทศเบลเยียมนั้นต้องนำมาพิจารณาเนื่องจากเป็นประเทศที่เป็นเจ้าอาณานิคมของวันดาในยุคล่าอาณานิคม แต่อย่างไรก็ตาม เบลเยียมเป็นประเทศที่มีบทบาทต่อวันดาจนกระทั่งถึง ค.ศ. 1990 ซึ่งหลังจากนั้นบทบาทส่วนใหญ่ได้ถูกแทนที่โดยประเทศฝรั่งเศส ใน ค.ศ. 1994 ก่อนเกิดเหตุการณ์การลี้ภัยผ่านภูเขาลูกสูงสุดอย่างเต็มรูปแบบ องค์การสหประชาชาติได้ทำการส่งปฏิบัติการ UNAMIR I เข้ามาในประเทศวันดาเพื่อทำการรักษาการณ์ให้เป็นไปตามความตกลงเพื่อสันติภาพอารุชา โดยในกองกำลังขององค์การสหประชาชาติดังกล่าว ได้มีทหารเบลเยียมเข้าร่วมในกองกำลังด้วย และเมื่อภายหลังจากเหตุการณ์เครื่องบินของประธานาธิบดีวันดาถูกยิงตกได้เกิดเหตุการณ์การสังหารทหารเบลเยียม 10 นาย พร้อมกับคนชาติเบลเยียม 6 ส่งผลให้เกิดเหตุการณ์ตามมาอีกหลายประการ กล่าวคือ การอพยพเคลื่อนย้ายชาวเบลเยียมออกจากวันดา, การปิดสถานทูตเบลเยียม และการถอนกองกำลัง UNAMIR I ออกจากประเทศวันดา นอกจากนี้เหตุการณ์สังหารที่เกิดขึ้นยังมีผลกระทบอย่างรุนแรงในแง่ลบต่อประชาชนชาวเบลเยียม ต่อมารัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศของเบลเยียมในขณะนั้นได้ออกมาประกาศว่าจะไม่เลือกตัวเลือกใดๆ ที่องค์การสหประชาชาติได้เสนอมาให้ โดยประกาศว่าต้องการจะถอนตัวและต้องการให้กองกำลัง UNAMIR I ปล่อยกองกำลังของตนกลับมา การถอนตัวของเบลเยียมถึงแม้ว่าเป็นตัวอย่างที่ดีในการเอาตัวรอด แต่ก็ทำให้เกิดผลกระทบที่เลวร้ายตามมาสำหรับผู้อื่นในขณะเดียวกัน คือ เมื่อ

²³ Arthur Jay Klinghoffer, *supra* note 14, pp. 82-85.

²⁴ *Ibid.*

ทหารเบลเยียมทำการถอนกำลังและหยุดการป้องกันโรงเรียนในเมือง Kigali ซึ่งเต็มไปด้วยผู้พลัดถิ่น การสังหารหมู่ผู้คนเหล่านั้นได้เกิดขึ้นทันที โดยทหารอารักขาของประธานาธิบดี และกองกำลัง Interahamwe

เบลเยียมมีความสัมพันธ์ในระดับที่ไม่ค่อยดีนักกับรัฐบาลชั่วคราวของรวันดา โดยรัฐบาลเบลเยียมประกาศไม่ให้เจ้าหน้าที่ใดของรัฐบาลชั่วคราวเข้าประเทศเบลเยียม ตราบใดที่รวันดายังไม่แสดงคำขอโทษที่ได้กล่าวหาว่าเบลเยียมเป็นผู้ร่วมมือกระทำการในเหตุการณ์เครื่องบินตกและเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแก่ RPF แต่เบลเยียมอนุญาตให้ RPF ตั้งสำนักงานในกรุงบรัสเซลส์ และยังสามารถให้กองกำลังของตนช่วยเหลือนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลหลายพรรค Faustin Twagiramungu จากประเทศรวันดามาหลบภัยในประเทศเบลเยียม พร้อมทั้งส่งตัวกลับในวันที่ 14 กรกฎาคม เพื่อไปดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศรวันดาในอีกหนึ่งอาทิตย์ให้หลังอีกด้วย

เบลเยียมได้ถูกลดความสำคัญลงจากรวันดาจากการถอนกองกำลังดังกล่าว ทำให้ผลประโยชน์ในแอฟริกาของเบลเยียมลดลง และความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจก็ได้รับการปฏิเสธ ยิ่งไปกว่านั้นในขณะที่เบลเยียมถอนตัวออกจาก UNAMIR แต่ในขณะที่ฝรั่งเศสได้มีปฏิบัติการ Turquoise ทำให้ประวัติศาสตร์ของเบลเยียมในแอฟริกาที่มีความสำคัญนั้นได้จบลง แต่อย่างไรก็ตามบทบาทของเบลเยียมไม่ได้หมดออกไปจากรวันดาอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากยังมีกรณีที่เบลเยียมได้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่รัฐ Malawi ซึ่งเข้าร่วมในการปฏิบัติการ UNAMIR II นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างกรุงบรัสเซลส์ประเทศเบลเยียมและเมืองคิกาลีประเทศรวันดาได้มีพัฒนาการเป็นอย่างดีภายใต้รัฐบาล RPF โดยสถานทูตเบลเยียมได้เปิดทำการเมื่อเดือนตุลาคม 1994 แต่ไม่มีการส่งผู้แทนทางการเมืองจากเบลเยียมไปที่รวันดาจนถึง ค.ศ. 1995

4.3 บทบาทของประเทศสหรัฐอเมริกา²⁵

บทบาทของประเทศสหรัฐอเมริกานั้น ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือทั้งในทางตรงและผ่านทางกองกำลังทางทหารขององค์การสหประชาชาติในการเข้าแทรกแซงเพื่อหยุดการล้างเผ่าพันธุ์ แต่สหรัฐอเมริกาก็ได้ให้การสนับสนุนให้มีการกระทำการทางมนุษยธรรมที่ไม่ใช่ทางทหาร (Non-military humanitarian action) และยังสนับสนุนให้มีการพิจารณาคดีตามกฎหมายต่อผู้กระทำ

²⁵ *Ibid*, pp.91-100.

ความผิด แต่อย่างไรก็ตามปฏิกิริยาตอบโต้ของสหรัฐอเมริกาเวลานั้นถือว่เป็นการกระทำที่น่าผิดหวัง โดยไม่มีการกระทำใดๆ เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ

โดยเมื่อเกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้นในประเทศรวันดา สหรัฐอเมริกาได้เข้าแทรกแซงโดยทันทีเพื่อที่จะทำการอพยพคนชาติของสหรัฐอเมริกาออกจากประเทศรวันดาผ่านทางประเทศ Burundi โดยโอนกำลังทางทหารเรือ 300 นายจากประเทศ Somalia เข้ามาเพื่อปฏิบัติการกิจนี้โดยเฉพาะ ปฏิบัติการประสบผลสำเร็จและสถานทูตสหรัฐอเมริกาในเมือง Kigali ได้ถูกปิดตัวลงในวันที่ 10 เมษายน นโยบายของประเทศอเมริกาเน้นไปในการจัดการให้มีการหยุดยิงในสถานที่ที่ได้มีการเจรจาตกลงกันไว้ก่อนแล้ว ตามข้อตกลงอารูชา

ประธานาธิบดี Clinton ไม่มีนโยบายในการเข้าแทรกแซง โดยในการประชุมสภาในวันที่ 10 เมษายน 1994 ผู้นำวุฒิสมาชิกในขณะนั้นได้กล่าวคัดค้านการมีบทบาทของสหรัฐอเมริกาต่อประเทศรวันดา เมื่อไม่มีผลประโยชน์ของรัฐที่สำคัญใดๆ จะต้องสูญเสียไปในที่นั้น ดังนั้นรัฐบาลสหรัฐอเมริกาจึงได้แสดงบทบาทเป็นกลางในความขัดแย้งของรวันดา และยังสามารถแสดงทัศนคติในองค์การสหประชาชาติว่า UNAMIR นั้นเป็นปฏิบัติการเพื่อรักษาสันติภาพ ไม่ใช่สร้างสันติภาพ เพราะฉะนั้นต้องทำให้เกิดการหยุดยิงเพื่อที่กองกำลัง UNAMIR จะได้ปฏิบัติหน้าที่ได้ มิฉะนั้นกองกำลังขององค์การสหประชาชาติจะตกอยู่ในภาวะอันตราย นอกจากนี้สหรัฐอเมริกายังได้สนับสนุนการลดขนาดกองกำลังของ UNAMIR ลง โดยอ้างว่าเป็นไปเพื่อมาตรการเพื่อความปลอดภัย เมื่อคณะมนตรีความมั่นคงได้มีมติออกเสียงให้เพิ่มกองกำลังของ UNAMIR ในเดือนพฤษภาคม สหรัฐอเมริกาก็ได้เห็นด้วยไปกับข้อมตินั้น แต่ในภายหลังก็ได้ทำการยกข้อคัดค้านขึ้นมาหลายประการ เพื่อดึงให้การปฏิบัติการจริงนั้นล่าช้าขึ้น

ในเดือนกรกฎาคม เมื่อ RPF ได้รับชัยชนะ สหรัฐอเมริกาได้ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลชั่วคราวของรวันดา และสั่งให้ปิดสถานทูตรวันดาในกรุงวอชิงตันทันที และให้เจ้าหน้าที่ทางการทูตออกจากประเทศอเมริกาภายในเวลา 5 วันทำการ ซึ่งประธานาธิบดี Clinton ให้เหตุผลว่า “สหรัฐอเมริกาจะไม่อนุญาตให้ตัวแทนของผู้ปกครองที่สนับสนุนให้มีการล้างเผ่าพันธุ์ยังคงอยู่ในดินแดนของเรา” และยังสามารถมีความพยายามในการถอดถอนตัวแทนจากรวันดาออกจากคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติในขณะนั้นอีกด้วย เห็นได้ชัดถึงการเป็นตัวอย่างการแสดงออกในความยุติธรรมทางศีลธรรมที่ล่าช้าเกินไป เนื่องจาก RPF จะทำการจัดตั้งรัฐบาลใหม่อย่างรวดเร็วที่สุดอยู่แล้ว

ในวันที่ 22 กรกฎาคม ประธานาธิบดี Clinton ได้ประกาศปฏิบัติการ Operation Support Hope เป็นปฏิบัติการทางมนุษยธรรมเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้พลัดถิ่นใน Zaire และเป็นปฏิบัติการเพื่อให้ความสะดวกในสนามบิน Kigali ในการลำเลียงอุปกรณ์ความช่วยเหลือ กองกำลังอเมริกันได้ทำการช่วยเหลือในการจัดทำน้ำให้สะอาดเพื่อการบริโภค กองกำลังอเมริกันจำนวน 200 นาย ได้เข้าสู่เมือง Kigali ในวันที่ 30 กรกฎาคม แต่เป็นที่เห็นได้ชัดว่ากองกำลังของอเมริกันนั้นไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการรักษาสันติภาพและไม่ได้อยู่ภายใต้คำสั่งหรือการดูแลขององค์การสหประชาชาติ สภาสหรัฐได้อนุมัติเงินเพื่อการปฏิบัติการทางมนุษยธรรมที่ไม่ใช่ทางทหารเท่านั้น และในขณะเดียวกันยังได้กำหนดวันในการถอนกองกำลังออกจากรวันดา คือวันที่ 1 ตุลาคม 1994 การกระทำทั้งหมดนี้ของสหรัฐอเมริกาอาจมองได้ว่าเป็นการกระทำที่จะแสดงออกถึงความเป็นผู้นำในทางระหว่างประเทศ แข่งกับประเทศฝรั่งเศสที่มีปฏิบัติการ Operation Turquoise และยังเป็นความพยายามที่จะไม่ปฏิบัติตามกรอบการทำงานขององค์การสหประชาชาติ โดยจะแสดงออกว่าสหรัฐอเมริกาจะทำการในทางที่ตนเองกำหนด ไม่ใช่ในทางที่องค์การสหประชาชาติกำหนดมา

ในแง่ความเห็นของมหาชนอเมริกันนั้น หนังสือพิมพ์ New York Times ได้ตีพิมพ์เพื่อสนับสนุน Clinton ในการตัดสินใจที่จะไม่กระทำการใดๆ ต่อประเทศรวันดาเมื่อไม่มีผลประโยชน์ใดๆ ต่ออเมริกา โดยอ้างว่าสันติภาพภายในประเทศเป็นสิ่งที่ต้องทำการรักษาก่อนสิ่งอื่นใด และมีความเห็นตีพิมพ์ให้สหรัฐอเมริกาถอนตัวออกจากรวันดา โดยระบุว่าเป็นความขัดแย้งที่ไม่มีวันสิ้นสุด นอกจากนี้ยังได้อ้างว่าการเข้าไปช่วยเหลือรวันดานั้นอาจจะถล่มกลบไปและทำให้กองกำลังกลายเป็นส่วนหนึ่งของ “การปฏิบัติการที่ไม่สามารถระบุชื่อได้” และยังสามารถวิจารณ์การตัดสินใจในการส่งกองกำลังขององค์การสหประชาชาติเข้าไปในรวันดาว่า “ไม่ว่าจะแตกต่างจากการสังหารหมู่อย่างไรก็ตาม ก็ไม่มีกองกำลังทางทหารใดที่จะมีประสิทธิภาพเพียงพอในการหยุดเหตุการณ์นี้อยู่แล้ว” แต่อย่างไรก็ตาม หนังสือพิมพ์ดังกล่าว ก็มีการเรียกร้องให้ฝ่ายบริหารประเทศในประธานาธิบดี Clinton ยอมรับว่าเหตุการณ์การล้างเผ่าพันธุ์ได้เกิดขึ้นแล้ว

แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าสหรัฐอเมริกาไม่ได้แสดงบทบาทอันสำคัญต่อเหตุการณ์การล้างเผ่าพันธุ์ในรวันดา แต่ได้ทำการสนับสนุนทางการเงินในการปฏิบัติการทางทหารเพื่อรักษาสันติภาพของ OAU และยังสามารถสนับสนุนทางการเงินให้กับการเจรจาในอารักขาอีกด้วย